नेपाल राजपत्र

भाग ४

श्री ५ को सरकारद्वारा प्रकाशित

काठमाडौं, असार २६ गते २०४० साल

श्री ५ को सरकार
अर्थ मन्त्रालयको
सूचना

माननीय अर्थ मन्त्री डा. यादवप्रसाद पन्तले २०४० साल आषाढ २६ गतेका दिन दिनुभएको आर्थिक वर्ष २०४०।४१ को बजेट वक्तव्य सर्वसाधारणको जानकारीको लागि प्रकाशन गरिएको छ।

अध्यक्ष महोदय,

१.१ नेपाल अधिराज्यको आर्थिक वर्ष २०४०।४१ को आय-व्यय विवरण यस सदनमा पेश गर्न म उभिएको छु।

१.२ श्री ५ महाराजाधिराज सरकारको सक्रिय नेतृत्वमा निर्दलीय प्रजातान्त्रिक पञ्चायती व्यवस्थाले हासिल गरेको महत्त्वपूर्ण उपलब्धिहरू हाम्रा सामु विद्यमान छन्। पञ्चायत एवं वर्गीय संगठनका विभिन्न तह र इकाईहरूको सफल निर्वाचनबाट पञ्चायत पूर्णतया संगठित भएको कुरामा दुई मत छैन। विकेन्द्रीकरण ऐनको कार्यान्वयनले पञ्चायतको संस्थागत विकासमा अरू आवश्यक टेवा पुग्न जानेछ र पञ्चायत अब विकासप्रति पूर्णतया सक्रिय हुने स्थिति रहेको छ भन्ने कुरामा हामी सबै विश्वस्त छौं। यो राजनैतिक प्रक्रियाभा जनआकाँक्षा अब आर्थिक विकासतर्फ बढी उन्मुख भएको छ। यस उपयुक्त वातावरणलाई सजगताका साथ उपयोग गरी जनआकाँक्षा अनुरूप विकासका लक्ष्यहरू हासिल गर्न हामी सबै अग्रसर भएका छौं।

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

२३२

१.३ मैले यस सदनमा केही दिनअघि आर्थिक सर्वेक्षण २०३९।४० प्रस्तुत गरिसकेको छु । त्यसबाट माननीय सदस्यहरूमा देशको चालू वर्षको आर्थिक गतिविधिहरूबारे विस्तृत जानकारी भएकै होला भन्ने आशा राखेको छु । तसर्थ, देशको वर्तमान आर्थिक स्थितिबारे म यहाँ संक्षेपमा मात्र विवेचना गर्दछु ।

१.४ चालू वर्ष छैठौं योजनाको तेस्रो वर्ष हो । छैठौं योजनाको पहिलो दुई वर्ष देशको आर्थिक क्रियाकलाप सन्तोषजनक रहेको थियो । आर्थिक वर्षहरू २०३७।३८ र २०३८।३९ मा कुल राष्ट्रिय आय क्रमशः करीब ६ प्रतिशतले र करीब ४ प्रतिशतले बढेको थियो । यी आर्थिक वर्षहरूमा कृषि उत्पादन क्रमशः करीब १७ प्रतिशत र करीब ४ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो भने औद्योगिक उत्पादन आर्थिक वर्ष २०३७।३८ मा करीब ३ प्रतिशतले घटेको र २०३८।३९ मा करीब १५ प्रतिशतले बढेको थियो । वैदेशिक सम्पत्तिकोषमा पनि क्रमशः रू. १९ करोड ४१ लाख र रू. ५० करोड १५ लाखले वृद्धि भएको थियो । यी वर्षहरूमा श्री ५ को सरकारको राजस्व क्रमशः करीब २९ प्रतिशत र करीब ११ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो ।

१.५ यसरी देशको अर्थ व्यवस्थाको हरेक क्षेत्रमा क्रमिक सुधार आइरहेको अवस्थामा चालू वर्ष हामीले दुर्भाग्यवस भीषण खडेरीको सामना गर्नुपर्‍यो । हाम्रो जस्तो कृषि प्रधान देशमा खडेरी अर्थ व्यवस्थाको लागि साह्रै कष्टप्रद हुन्छ । यसबाट कृषि उत्पादन मात्र घट्न जाने नभई अर्थ व्यवस्थाको हरक्षेत्रमा प्रतिकूल असर पर्दछ । राष्ट्रिय साधनको आधार नै बिथोलिन्छ । परिणाम स्वरूप मूल्य वृद्धि, निर्यातमा ह्रास तथा राजस्वको उठ्तीमा कमी जस्ता समस्याहरू देखा पर्दछन् । आर्थिक वर्ष २०३६।३७ मा पनि लामो समयसम्मको खडेरीले गर्दा खाद्यान्नको उत्पादन १३ प्रतिशतले ह्रास हुन गई समस्या उत्पन्न भएको थियो । त्यस बखत पनि अर्थ व्यवस्थाले विभिन्न कठिनाइहरूको सामना गर्नुपरेको थियो ।

१.६ अर्कोतर्फ, अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक वातावरण पनि सुध्रन सकेको छैन । विश्व अर्थ व्यवस्था संकटकालबाट गुज्रिरहेको छ । विकसित देशहरू एकातिर आर्थिक मन्दी र बेरोजगारी जस्ता समस्याहरूले ग्रसित छन् भने विकासोन्मुख देशहरू आफ्नो निर्यात वस्तुहरूको मूल्यमा आएको ह्रास, निर्यात बजारको सीमितता, ऋण भुक्तानीको ठूलो दायित्व एवं आर्थिक विकासको लागि बढ्दो आयात जस्ता कठिनाइबाट ग्रसित छन् । विकसित देशहरूले समस्या समाधानको लागि चालेका कदमहरू पर्याप्त नभएकोले पनि विकासोन्मुख देशहरूको आर्थिक समस्या दिन दिनै जटिल हुँदै गएको छ ।

१.७ विश्व अर्थ व्यवस्थाको यस प्रतिकूल स्थितिबाट विकासोन्मुख देशहरूलाई उकास्न अन्तर्राष्ट्रिय समुदायबाट केही प्रयास नभएको पनि होइन । ब्रान्ट कमिशनको दोस्रो प्रतिवेदन, ७७ समूहको ब्यूनस आयर्समा बसेको मन्त्रीस्तरीय बैठक र असंलग्न राष्ट्रहरूको शिखर सम्मेलनद्वारा पारित प्रस्तावहरू यस दिशामा यस वर्ष भएका प्रयासहरू

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

हुन् । हालैमात्र पनि विश्व आर्थिक समस्यामाथि विचार गर्न विलियम्सवर्गमा विकसित सात राष्ट्रहरूको शिर्षस्थ बैठक भएको थियो । तर उक्त बैठक विकासोन्मुख देशहरूको आर्थिक समस्याप्रति सहानुभूति देखाउनुबाहेक वास्तविक समाधानतर्फ कुनै निष्कर्षमा पुग्न सकेको देखिएन । बेलग्रेडमा हालै सम्पन्न भएको छैठौं अन्कटाडमा पनि अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार, वस्तुहरूसम्बन्धी सम्झौता, मुद्रा एवं वित्तीय व्यवस्था सम्बन्धी मुख्य मुख्य प्रश्नहरूको समाधानतर्फ ठोस प्रगति हुन सकेन ।

१.८ यसै परिप्रेक्ष्यमा अब म देशको वर्तमान आर्थिक गतिविधिहरूको विवेचना प्रस्तुत गर्दछु । हाम्रा विगत वर्षका प्रयासहरू र अनुकूल मौसमले गर्दा केही वर्ष यता अर्थतन्त्रमा उत्साहबर्धक उपलब्धिहरू हासिल भएकोमा चालू वर्ष खडेरीको कारणबाट अर्थ व्यवस्थामा कठिनाइ उत्पन्न भएको बारे मैले शुरूमा नै उल्लेख गरिसकें । चालू वर्ष कृषि उत्पादन गत वर्षको तुलनामा करीब १० प्रतिशत कम हुन जाने अनुमान छ । यसमध्ये खाद्यान्नको उत्पादन करीब १२ प्रतिशतले घट्न गएको छ, यद्यपि नगदेबालीको उत्पादन भने ५ प्रतिशतले बढेको छ । वर्षेबाली नराम्रोसँग बिग्रेकोले उपलब्ध स्रोत र साधनको अधिकतम परिचालन गरी हिउँदेबाली कार्यक्रमलाई अभियानको रूपमा सञ्चालन गरियो । सरकारी सिंचाइ आयोजनाहरू तथा कृषकहरूको सक्रियताबाट समेत सिंचाइ सुविधालाई विस्तार गर्नुको साथै सुलभ तरीकाबाट बीउ बिजन, मलखाद, ऋणको वितरण एवं प्रविधि प्रसार आदि कार्यहरू संयोजित रूपबाट परिचालन गरियो । यी प्रयासहरूबाट राम्रो प्रतिफल उपलब्ध भएको तथ्यप्रति माननीय सदस्यहरू सहमत हुनु हुनेछ भन्ने मेरो विश्वास छ ।

१.९ गत वर्ष झैं चालू वर्ष पनि औद्योगिक उत्पादन सन्तोषजनक नै रहेको छ । गत आर्थिक वर्षमा औद्योगिक उत्पादन करीब १५ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो । चालू वर्ष यो वृद्धि करीब १९ प्रतिशतले हुने अनुमान छ । गत वर्षको तुलनामा चालू वर्ष सिमेण्ट, फलामको सामान,सूती कपडा, चुरोट, चिनी, साबुन आदि वस्तुहरूको उत्पादन सन्तोषजनक रूपमा बढेको छ । विगत केही वर्षदेखि औद्योगिक लगानीलाई प्रोत्साहन दिने वातावरणको सिर्जना भएको छ । यसै वर्ष काठमाडौंमा सम्पन्न भएको मन्त्रीस्तरीय सोलिडारिटी बैठकपछि विदेशी लगानीकर्ताहरूले नेपालमा लगानी गर्नेतर्फ चाख देखाउन थालेका छन् र निकट भविष्यमा नै केही उद्योगहरू स्थापना हुने संभावना छ । चालू वर्षमा घरेलु तथा साना उद्योगको प्रगति पनि उल्लेखनीय छ ।

१.१० समष्टिरूपमा चालू आर्थिक वर्षमा राष्ट्रिय आय घट्न गएकोले स्वभावतः अर्थ व्यवस्थाका विभिन्न पक्षहरूमा पनि प्रतिकूल असर पर्न गएको छ । चालू आर्थिक वर्षको पहिलो ६ महीनामा कुल राष्ट्रिय मूल्यसूची करीब ८ प्रतिशतले बढेको छ । गत वर्ष त्यही अवधिमा करीब ५ प्रतिशतले मात्र बढेको थियो । यस वर्ष यसरी अप्रत्याशीत रूपले मूल्य वृद्धि हुनुमा खाद्यान्नको मूल्य वृद्धि हुनु प्रमुख कारण भएको छ । यद्यपि खाद्यान्नको

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

२३७

आपूर्ति तथा वितरण व्यवस्था समयमा नै गरिएकोले संभावित अन्न चर्को मूल्यवृद्धि नियन्त्रण भएको छ र अन्य आवश्यक वस्तुहरू निर्माण सामग्री आदिको आपूर्तिमा कुनै कमी भएन ।

१.११ चालू वर्षको ९ महीनामा मुद्रा प्रदाय करीब १७ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ। खाद्यान्न आपूर्ति तथा बिक्री वितरण गर्न बढी रकम पुऱ्याउनु परेको र केही आधारभूत क्षेत्रमा लगानीको दर घटाउनु वान्छनीय नभएकोले समेत सरकारी क्षेत्रमा गएको कर्जामा वृद्धि हुन गयो । साथै खाद्यान्नको समस्यालाई दृष्टिगत गरी खाद्यान्न थुपार्ने प्रवृत्तिलाई दुरूत्साहित गर्न खाद्यान्नको धितोमा बैंकबाट जाने कर्जालाई नियन्त्रण गरियो। यसले गर्दा निजी क्षेत्रमा जाने कर्जाको वृद्धि दर निकै कम हुन गएको छ ।

१.१२ हाम्रो निर्यात व्यापारमा कृषिजन्य वस्तुहरूको नै बाहुल्यता छ। औद्योगिक वस्तुहरूतर्फ जूट, छाला र हस्तकलाका वस्तुहरू प्रमुख निर्यातयोग्य वस्तुहरू हुन् । तर कृषि उत्पादनमा यो वर्ष आएको ह्रासले गर्दा कृषि वस्तुहरूको निर्यातमा ठूलो कमी भएको छ भने औद्योगिक देशहरूमा व्याप्त आर्थिक मन्दीले गर्दा खासगरी समुद्रपारका देशहरूमा गत वर्षको ९ महीनाको तुलनामा निर्यात करीब ३३ प्रतिशतले घट्न गएको छ। आयाततर्फ खाद्यान्नको समेत आयात गर्नु परेको तथा दैनिक उपभोगका वस्तुहरू, निर्माण तथा पूंजीगत सामग्रीहरू र औद्योगिक कच्चा पदार्थहरूको आयात बढ्न गएकोले आयातको वृद्धि गत वर्षको ९ महीनाको तुलनामा चालू वर्षको सोही अवधिमा करीब २९ प्रतिशतले बढ्न गएको छ । यस प्रकार व्यापारमा असन्तुलन भई यसवर्ष शोधनान्तर स्थितिमा समेत प्रतिकूल असर परेको छ ।

१.१३ अन्तर्राष्ट्रिय बजार मूल्यमा आएको ह्रासले गर्दा हाम्रो निर्यातमा आधारित छाला तथा जूट उद्योगहरूले ठूलो आर्थिक संकट झेल्नु पऱ्यो । यस्तो स्थितिबाट यी उद्योगहरूलाई बचाउन तत्कालीन केही कदमहरू उठाउनु आवश्यक देखिएकोले जूट र छाला तथा छालाबाट बनेका वस्तुहरूको समुद्रपार बजारमा प्रचलित मूल्यलाई दृष्टिगत गरी निर्यात मूल्यको केही प्रतिशत अनुदान दिने र जूट उद्योगलाई केही आर्थिक सहूलियत दिने व्यवस्था गरिएको छ ।

१.१४ देशमा आएको यस आर्थिक मन्दताको असर सरकारी वित्तीय स्थितिमा पनि पऱ्यो। राजस्वतर्फ बजेट अनुमानको तुलनामा असूली कम हुने भई बजेटको न्यून बढ्दै जाने प्रवृत्ति देखिएको हुँदा सरकारी खर्चमा यथासम्भव कटौती गर्नुपर्ने स्थिति आयो ।

१.१५ नेपाली मुद्राको विनिमय दर अमेरिकी डलर र भारतीय मुद्रा दुवैसँग आवद्ध गरिएको कारणबाट बराबर असमान विनिमय दर उत्पन्न हुन सक्ने स्थिति रहेको थियो । अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा बजारमा विभिन्न मुद्राहरूको विनिमय दरमा आएको परिवर्तनले गर्दा यस वर्ष नेपाली रूपैयाँ भारतीय रूपैयाँ र अमेरिकी डलरको बीचको असमान विनिमय दर वाञ्छित सीमाभन्दा बाहिर पुग्न गयो । यस स्थितिलाई सुधार गर्न २०३९ पौष २ गते

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

अमेरिकी डलरको दाँजोमा नेपाली मुद्राको ८ प्रतिशतले अवमूल्यन गरिएको थियो । तर नेपाली मुद्राको विनिमय दर अमेरिकी डलर र भारतीय मुद्रा दुबैसँग आवद्ध गरिएमा बराबर असमान विनिमय दर उत्पन्न हुन सक्ने स्थिति रहि नै रहने हुनाले यस्तो स्थिति समाप्त गर्न तथा हाम्रो विनिमय दर अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा बजारको गतिविधि अनुरूप व्यावहारिक पार्न मुद्रा डालोसँग २०४० जेष्ठ १८ गतेदेखि आवद्ध गरिएको छ । यस व्यवस्थाबाट विनिमय दरमा उत्पन्न हुने असमानता समाप्त भएको छ ।

१.१६ चालू वर्षमा निर्यात घट्न जानुको साथै आयातमा वृद्धि भएको फलस्वरूप वैदेशिक व्यापार घाटा निकै बढ्न जाने प्रवृत्ति देखियो । त्यसकारण आयाततर्फ खास गरी विलासिताका वस्तुहरूको आयातमा नियन्त्रण गर्नुको साथै इजाजतपत्र नचाहिने वस्तुहरूको आयातमा पनि नियन्त्रण गर्नेतर्फ कदम चालियो ।

१.१७ स्वदेशी उद्योगलाई प्रवर्द्धन गर्न तथा संरक्षण प्रदान गर्ने दृष्टिले औद्योगिक कच्चा पदार्थको आयातमा उदार नीति अपनाउनुका साथै अन्तर्राष्ट्रिय बजार मूल्यमा ह्रास आएको कारणबाट आन्तरिक बजारमा प्रतिस्पर्धा गर्न नसक्ने स्थितिमा पुगेका केही उद्योगहरूलाई आवश्यक संरक्षण प्रदान गर्ने कदम चालियो । साथै साना तथा घरेलु उद्योगको प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्यले शुरू गरिएको कार्यक्रमलाई व्यावहारिक दृष्टिले संगठित गरियो ।

१.१८ बैंकमा जम्मा भएको साधनलाई प्रत्यक्ष रूपले उत्पादक क्षेत्रतर्फ प्रवाहित गराउने उद्देश्यले संचालन गरिएको सघन बैंक विकास कार्यक्रमलाई वाणिज्य बैंकका ४६ शाखामा लागू गरियो । यस कार्यक्रम अन्तर्गत धितो नहुने व्यक्तिहरूलाई पनि समूह-गत गरी सामूहिक जमानीमा विना धितो कर्जा प्रदान गर्ने व्यवस्था गरियो । यसबाट विगत वर्षहरूमा धितोको अभावमा बैंक कर्जा पाउन नसकेका व्यक्तिले पनि निश्चित रकम-सम्मको कर्जा प्राप्त गर्न थालेका छन् ।

१.१९ चालू वर्ष राजस्व संकलन अनुमानभन्दा कम हुने भई बजेटको न्यून बढ्ने अवस्था देखिएकोले र देशको शोधनान्तर स्थिति प्रतिकूल भएको समयमा बजेटको न्यून बढ्न नदिन सरकारी खर्चमा कटौती गर्नेतर्फ कदम चालियो । यसै गरी विदेशी विनिमय संचितिमा आउन थालेको ह्रासलाई दृष्टिगत गरी विदेशी मुद्राको खर्चमा कटौती गर्न कदम पनि चालियो । साथै विगत वर्षहरूमा विदेशी सहायताअन्तर्गत प्राप्त हुने रकमको शोधभर्ना मिलाउने गरी पहिले श्री ५ को सरकारले निकासा दिई आएको रकमको शोधभर्ना प्राप्त गर्ने कारवाई तदारूखताका साथ गरियो ।

१.२० चालू आर्थिक वर्षमा सरकारी संस्थानहरूको कार्य संचालनमा आई परेका कठिनाइहरूमध्ये रूग्ण ठहरिएका संस्थानहरूको विभिन्न पक्षहरूको अध्ययन गरी तिनको पूँजीको बनौट, चालू पूँजीको अवस्था र श्री ५ को सरकारको नीति निर्देशन आदि पक्षहरू विचार गरी तिनीहरूलाई चाहिने पूँजीको व्यवस्था गरिएको थियो । परिणाम स्वरूप

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

ती संस्थानहरूको कार्य सञ्चालनमा अनुकूल प्रभाव परी आगामी आर्थिक वर्षदेखि हालसम्म नोक्सानीमा सञ्चालन भइरहेका संस्थानहरूले पनि अब केही मुनाफा आर्जन गर्न सक्ने सङ्केत आउन थालेको छ । तसर्थ हालसम्म श्री ५ को सरकारमाथि आर्थिक रूपमा भार भइराखेका यी संस्थानहरू आगामी आर्थिक वर्षदेखि राजस्व परिचालन गर्न सक्ने एक उपयुक्त माध्यम साबित हुने संभावना छ । साथै श्री ५ को सरकारले संस्थानहरूको उच्च व्यवस्थापनको नियुक्ति प्रक्रियामा हाल सकभर पेशेवार व्यवस्थापकहरूको नियुक्ति गर्न थालेकोले पनि संस्थानहरूको कार्यकुशलतामा अनुकूल प्रभाव परेको महसूस गरिएको छ । यस आर्थिक वर्षदेखि श्री ५ को सरकारले संस्थानहरूलाई आन्तरिक कार्यसञ्चालनमा जुन बढी स्वायत्तता दिने नीति अपनाएको छ त्यसले गर्दा समेत संस्थानको उद्देश्य, नियन्त्रण र उत्तरदायित्वको स्थिति स्पष्ट हुने विश्वास गरिएको छ ।

१.२१ दक्षिण एशिया क्षेत्रका देशहरूमा आर्थिक सहयोग बढाउने दिशातर्फ चालू वर्षमा भएको उपलब्धि उल्लेखनीय छ । काठमाडौंमा भएको नेपाल-बङ्गलादेश संयुक्त आर्थिक आयोगको मन्त्रीस्तरीय बैठकले दुई देशबीच पारस्परिक आर्थिक सम्बन्ध र सहयोगको क्षेत्रलाई विस्तार गरेको छ । साथै बङ्गलादेश औद्योगिक उत्पादनको प्रदर्शनीको आयोजना पनि हालै काठमाडौंमा गरियो । नेपाल-पाकिस्तानबीच संयुक्त आर्थिक आयोगको स्थापना हुनुको साथै पहिलो मन्त्रीस्तरीय बैठक पनि काठमाडौंमा सम्पन्न भयो । यसबाट दुवै देशबीच सहयोगको क्षेत्र बढाउन सघाउ पुगेको छ । यस्तै गरी नेपाल–भारतबीच आर्थिक सहयोगको क्षेत्रलाई अझ बढाउँदै लैजान एक मन्त्री-स्तरीय आयोग गठन गर्ने सम्बन्धमा पनि सैद्धान्तिक रूपमा सहमति भएको छ ।

१.२२ आर्थिक परिसूचकहरूबाट समष्टिरूपमा देखिएका चालू वर्षको प्रतिकूल आर्थिक प्रवृत्तिलाई नियन्त्रण गर्न कतिपय कदमहरू अपनाइएको कुरा मैले माथि उल्लेख गरें । आगामी आर्थिक वर्षको बजेटमा पनि यी प्रवृत्तिको निराकरणको लागि विभिन्न कदमहरू प्रस्तावित गरेको छु ।

२

२.१ अब म संक्षेपमा आर्थिक वर्ष २०३८।३९ को यथार्थ खर्च र चालू आर्थिक वर्षको संशोधित अनुमानसम्बन्धी विवरण पेश गर्दछु ।

२.२ आर्थिक वर्ष २०३८।३९ मा रू. ५ अरब ७८ करोड ३२ लाख कुल खर्च हुने संशोधित अनुमान भएकोमा रू. ५ अरब ३६ करोड १३ लाख अर्थात् ९३ प्रतिशत खर्च भयो । यसमध्ये साधारणतर्फ रू. १ अरब ७० करोड ९४ लाख खर्च हुने संशोधित अनुमान भएकोमा यथार्थमा रू.१ अरब ६३ करोड ४४ लाख अर्थात् ९६ प्रतिशत खर्च भयो भने विकासतर्फ रू. ४ अरब ७ करोड ३८ लाख खर्च हुने संशोधित अनुमान भएकोमा रू. ३ अरब ७२ करोड ६६ लाख अर्थात् ९१ प्रतिशत यथार्थ खर्च भयो ।

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

२.३ चालू आर्थिक वर्षमा रू. ६ अरब १८ करोड ७२ लाख कुल खर्च हुने अनुमान गरिएकोमा रू. ६ अरब ९४ करोड ९१ लाख अर्थात् ७६ प्रतिशत खर्च हुने संशोधित अनुमान गरिएको छ। यसमध्ये साधारणतर्फ रू. २ अरब २२ करोड ८४ लाख खर्च हुने अनुमान गरिएकोमा रू. २ अरब १४ करोड ६ लाख अर्थात् ९६ प्रतिशत खर्च हुने संशोधित अनुमान छ। विकासतर्फ रू. ६ अरब ९५ करोड ८८ लाख खर्च हुने अनुमान गरिएकोमा रू. ४ अरब ८० करोड ८५ लाख अर्थात् ६९ प्रतिशत खर्च हुने संशोधित अनुमान छ।

२.४ आर्थिक वर्ष २०३८।३९ मा राजस्वबाट रू. २ अरब ९२ करोड ९ लाख प्राप्त हुने संशोधित अनुमान भएकोमा यथार्थमा रू. २ अरब ६७ करोड ९५ लाख अर्थात् ९२ प्रतिशत प्राप्त हुन सक्यो। चालू आर्थिक वर्षमा राजस्वबाट रू. ४ अरब ४ करोड २५ लाख प्राप्त हुने अनुमान भएकोमा रू. ३ अरब ५ करोड ५६ लाख अर्थात् ७६ प्रतिशत प्राप्त हुने संशोधित अनुमान छ।

२.५ आर्थिक वर्ष २०३८।३९ मा साधारण र विकास खर्च गरी कुल खर्च रू. ५ अरब ३६ करोड १३ लाखमध्ये राजस्वबाट रू. २ अरब ६७ करोड ९५ लाख र अनुदान सहायताबाट रू. ९९ करोड ३३ लाख व्यहोरिएको थियो। बाँकी रू. १ अरब ६८ करोड ८५ लाखमध्ये विदेशी ऋण सहायताबाट रू. ७२ करोड ९९ लाख र आन्तरिक ऋण रू. ५० करोड उठाई नपुग हुन आएको रू. ४५ करोड ८६ लाख नगद मौज्दातबाट पूर्ति गरिएको थियो। चालू वर्षको संशोधित अनुमान अनुसार कुल खर्च रू. ६ अरब ९४ करोड ९१ लाखमध्ये राजस्वबाट रू. ३ अरब ५ करोड ५६ लाख र अनुदान सहायताबाट रू. १ अरब ३९ करोड ४७ लाख व्यहोरिने संशोधित अनुमान छ। बाँकी रू. २ अरब ४९ करोड ८८ लाखमध्ये विदेशी ऋण सहायताबाट रू. १ अरब १४ करोड ११ लाख र आन्तरिक ऋणबाट रू. १ अरब उठाई नपुग रू. ३५ करोड ७७ लाख नगद मौज्दातबाट पूर्ति गर्ने संशोधित अनुमान छ। चालू वर्षको बजेट अनुमान अनुसार रू ५१ करोड ६७ लाखको न्यून नगद मौज्दातबाट व्यहोरिने व्यवस्था भए तापनि यस वर्ष अर्थ व्यवस्थामा देखा परेका प्रतिकूल प्रवृत्तिहरूको परिप्रेक्ष्यमा न्यूनको रकम बढाउन वाञ्छनीय नभएकोले यथा-संभव खर्चहरूमा नियन्त्रण गरी बजेटको न्यून कम गरिएको छ।

३

अध्यक्ष महोदय,

३.१ मैले माथि उल्लेख गरेको वर्तमान आर्थिक गतिविधि, आर्थिक वर्ष २०३८।३९ को यथार्थ आय-व्यय र आर्थिक वर्ष २०३९।४० को संशोधित आय-व्ययको परिप्रेक्ष्यमा आगामी वर्षको बजेटलाई निम्न उद्देश्यहरूप्रति लक्षित गरेको छु।

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

(क) अर्थ व्यवस्थाको उत्पादनशील क्षेत्रको सुदृढीकरण गर्ने ।
(ख) आर्थिक स्थायित्व कायम राख्ने ।
(ग) बाह्य भुक्तानी स्थितिमा सुधार ल्याउने ।

३.२ पहिले म उत्पादनशील क्षेत्रको सुदृढीकरणको बारेमा उल्लेख गर्दछु । बितेका वर्षहरूमा पनि मैले कृषि, उद्योग जस्ता उत्पादनमूलक आयोजनाहरू तथा कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकता दिनुपर्नेमा जोड दिएको थिएँ र यसको लागि सरकारी लगानीबाट मात्र वाञ्छित दर हासिल गर्न नसकिने हुनाले निजी क्षेत्रको लगानी पनि पर्याप्त मात्रामा वृद्धि हुनु पर्ने आवश्यकता दर्शाएको थिएँ ।

३.३ यस वर्ष धान र मकै जस्ता प्रमुख बालीहरूको उत्पादनमा भएको ह्रास र उत्पादन कम भएको क्षेत्रमा खाद्यान्नको आपूर्ति एवं बिक्री वितरणको समस्यालाई जसरी श्री ५ को सरकारले संभाल्यो त्यसबाट हाम्रा विगतका पूर्वाधार सिर्जना गर्ने प्रयासहरूको उपयुक्तता-लाई प्रमाणित गऱ्यो भने अर्कोतर्फ देशमा उपलब्ध सिंचाइ सुविधा आवश्यकताको दाँजोमा निकै कम भएको तथ्य अझ स्पष्ट रूपमा देखा परेको छ । उत्पादन वृद्धिमा प्रत्यक्ष योगदान गर्ने सिंचाइ सुविधाको विस्तार गर्ने प्राथमिकता दिनु परेको छ ।

३.४ यसै गरी कृषि सामग्रीहरूको आपूर्ति संस्थागत व्यवस्थाबाट मात्र गराउन प्रायः सम्भव नहुने भएकोले सामग्रीको आपूर्ति व्यवस्थामा निजी क्षेत्रलाई समेत संलग्न गराउनु बढी व्यावहारिक हुन आउँछ । अतः बीज वृद्धि तथा प्रशोधन, फलफूलका बोट बिरुवा उत्पादन, पशुपन्छी प्रजनन जस्ता कार्यमा निजी क्षेत्रका क्रियाशील कृषकहरूलाई नै शरीक गराउने नीति अपनाइएको छ ।

३.५ आयात प्रतिस्थापन गर्ने तथा आधारभूत आवश्यकताका वस्तुहरूको उत्पादन बढाउँदै लगी देशलाई आत्मनिर्भर तुल्याउन औद्योगिक क्षेत्रको विकासलाई महत्व प्रदान गर्नु पर्ने कुरामा आज दुई मत छैन । त्यसैले एकातिर निजी क्षेत्रको विकासको लागि श्री ५ को सरकारले विशेष सुविधाहरू प्रदान गर्ने नीति अपनाएको छ भने अर्कोतिर आधारभूत उद्योगहरूको विकासमा श्री ५ को सरकारले आफ्नो साधनसमेत लगाउँदै आएको छ । औद्योगिक क्षेत्रको विकास गर्न निजी क्षेत्रलाई प्रदान गरिएको सहूलियत र सरकारी क्षेत्रमा गरिएको लगानी कार्यक्रमलाई आगामी वर्षहरूमा समेत अगाडि बढाइने छ । सघन बैंक कार्यक्रम र घरेलु तथा साना उद्योग परियोजनाको सञ्चालनबाट भएको प्रगति उत्साहप्रद देखिएकोले यी कार्यक्रमहरूलाई व्यापक रूपमा सञ्चालन गरी उत्पादन-शील क्षेत्रको सुदृढीकरण गर्दै जाने नीति छ ।

३.६ औद्योगिक उत्पादनलाई प्रोत्साहन गर्न श्री ५ को सरकारले विभिन्न वित्तीय तथा ब्याज दरको सहूलियत दिंदै आएको छ र विदेशी प्रतिस्पर्धाबाट बचाउन संरक्षण पनि प्रदान गर्ने नीति लिइएको छ । तर उद्योगहरूले आफ्नो उत्पादन लागत कम नगरी संरक्षण मात्र खोज्दा मूल्यस्थितिमा प्रतिकूल असर पर्ने हुन्छ । तसर्थ उद्योगहरूले उत्पादक-

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

त्वमा वृद्धि गर्नुको साथै लागत कम गर्नेतर्फ पनि जोड दिनु पर्दछ । औद्योगिक क्षेत्रतर्फ हाम्रो प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता घट्न नदिन यथार्थ ज्याला तथा मजदूरी दर वृद्धिलाई श्रमको उत्पादकत्वसंग दाँज्नु पर्ने देखिएको छ । साना तथा घरेलु उद्योगको विकासलाई विशेष रूपले प्रोत्साहन दिने नीति कायमै रहनेछ ।

३.७ अपार जलसम्पदा भएको हाम्रो देशमा जलशक्तिको समुचित विकासबाट नै अर्थतन्त्रका विविध पक्षहरूमा प्रत्यक्ष एवं विस्तृत योगदान पुग्ने कुरा निर्विवाद छ । कृषिमा आश्रित हाम्रो अर्थ व्यवस्थाको अन्तर्निहित बनौट परिवर्तन गरी आधुनिक अर्थ-तन्त्रको निर्माण गर्ने कार्य पूर्णतया यसैको विकासमा निर्भर छ । विकास प्रक्रिया कृषिमा आधारित भएसम्म कृषि क्षेत्रमा स्थायित्व एवं गतिशीलता ल्याउन पनि जलशक्तिकै महत्वपूर्ण भूमिका रहने स्पष्ट छ । त्यसले जलस्रोतको विकासमा वृहद् दृष्टिकोण राख्दै यसका विभिन्न उपयोगी पक्षहरूको सन्तुलित विकास गरी हाल देशले कृषि क्षेत्रलाई दिएको प्राथमिकता अनुरूप कृषिका लागि यस स्रोतको परिचालन गर्नु अनिवार्य हुन आएको छ । यसको निम्ति सतह तथा भूमिगत ठूला साना सिंचाइ आयोजनाहरूको कार्यान्वयनलाई जोड दिनुपर्छ । साथै, जलविद्युतका ठूला आयोजनाहरूको साथै मझौला तथा साना आयोजनाको कार्यान्वयन गर्ने प्रयासलाई अझ बढाउँदै लग्नुछ ।

३.८ अब म आन्तरिक आर्थिक असन्तुलन हटाउन अपनाइएको नीतिबारे केही स्पष्ट गर्न चाहन्छु । मुद्रा स्फितिलाई नियन्त्रण नगरी आर्थिक विकासको वृद्धि दर बढाउने प्रयास दीर्घकालीन दृष्टिकोणले प्रभावकारी नहुने हुनाले सरकारी घाटालाई यथाशक्य नियन्त्रण गर्नुपरेको छ । यसको लागि खर्चमा नै नियन्त्रण तथा कटौती गर्नु पर्ने हुन आउँछ । राजस्वतर्फ पनि कर तथा गैरकर राजस्वका श्रोतहरूबाट बढी साधन परिचालन गर्नु-बाहेक अर्को विकल्प देखिंदैन । साथै बैंक क्षेत्रको माध्यमबाट बचत परिचालन गरी पूंजी निर्माण गर्नु पनि उत्तिकै जरूरी भएकोले बचतलाई प्रोत्साहन गर्ने नीति अवलम्बन गर्नु परेको छ ।

३.९ आगामी आर्थिक वर्षमा संस्थानहरूको व्यवस्थापनमा सुधार ल्याउन हाल लागू गरिएका व्यवस्थाहरूलाई सुदृढ गर्दै लगिनेछ । संस्थानहरूको कार्य सञ्चालनलाई मूलतः बजार प्रक्रिया अनुरूप सञ्चालन हुन दिन प्रयास गरिनेछ । सरकारी संस्थानहरूको कार्य-कुशलताको मूल्याङ्कन गर्नेतर्फ भइरहेको वर्तमान व्यवस्थालाई अझ सुदृढ गरिनेछ । प्रत्येक वर्ष भइरहेको लगानीको उचित उपयोग होओस् भन्ने मनसायले संस्थानहरूको कार्यक्रमको मोनिटरिङ्ग गर्ने व्यवस्था पनि गरिनेछ ।

३.१० विकास आयोजनाहरूतर्फ हाल भइरहेको सूचना तथा नियन्त्रण प्रणाली आयोजनाको व्यवस्थापनको लागि पर्याप्त छैन । यसले गर्दा आयोजना कार्यान्वयनमा ढिलाइ हुने गरेको देखिएको छ र लगानीको प्रतिफल समयमा प्राप्त नहुने तथा आयोजना

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

लागतसमेत बढ्न जाने गरेको छ । त्यसकारण आयोजनाको कार्यान्वयन पक्षमा आइ-पर्ने समस्याहरूको समाधान यथा समयमै गर्न सक्ने तुल्याउन सूचना प्रणालीमा आवश्यक सुधार गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिएको छ । आगामी आर्थिक वर्षको कार्यक्रममा यी कुरालाई ध्यान दिइएको छ ।

३.११ अब म बाह्य आर्थिक असन्तुलन हटाउने सम्बन्धमा लिएको नीतिबारे केही उल्लेख गर्न चाहन्छु ।

३.१२ हाम्रो व्यापार नीति आयातलाई नियोजित गर्ने र निर्यातलाई प्रवर्द्धन गर्नेतर्फ उन्मुख हुनुपर्ने आवश्यकतालाई दृष्टिगत गर्दा व्यापार सन्तुलनमा सुधार गर्न आयातको वृद्धि दर नै घटाउनु जरूरी हुन आएको छ । आयातलाई अनियन्त्रित रूपले राख्दा अर्थ व्यवस्थामा असंगति आउन सक्ने देखिएकोले यसलाई नियन्त्रण गर्नु पर्ने आवश्यकता छ । यसरी एकातिर आयातमा नियन्त्रण गर्नु परेको छ भने अर्कोतिर निर्यात वृद्धि गर्नु पनि उत्तिकै आवश्यक छ । निर्यातलाई अभिवृद्धि गर्न आगामी वर्ष निर्यात संभाव्य वस्तुहरूलाई छनौट गरी ती वस्तुहरूको उत्पादन वृद्धि गर्न श्री ५ को सरकारले यथाशक्य वित्तीय तथा मौद्रिक उपायहरूद्वारा सहयोग गर्नुको साथै प्राविधिक तथा अन्य आवश्यक उपकरणहरूको सुविधाहरू पुर्‍याई सहायता प्रदान गर्नेछ । हाल देशमा निर्यात कर्जा सुरक्षणको व्यवस्था नभएकोले निर्यातकर्ताहरूले सामान्य सुरक्षण पनि उपभोग गर्न पाएका छैनन् । तसर्थ निर्यात कर्जा सुरक्षणको व्यवस्था गर्नुको साथै विदेशी विनिमय दरको घटबढको जोखिमबाट निर्यात कर्जालाई सुरक्षण प्रदान गर्नु र निर्यात-कर्ताहरूलाई निर्यात पूर्वकालीन कर्जा पाउने व्यवस्था गर्नुपर्ने भएको छ ।

३.१३ पर्यटन उद्योग विदेशी मुद्रा आर्जन गर्ने प्रमुखस्रोत हो र यस क्षेत्रबाट अझ प्रशस्त विदेशी मुद्रा आर्जन गर्न सकिने गुंजाइस छ । हाल देशमा होटलको क्षमतामा पर्याप्त वृद्धि भएको छ। यो क्षेत्रको लागि अरू चाहिने आधारभूत आधारशिला पनि सापेक्षिक दृष्टिकोणले राम्रै रूपमा सिर्जना भइसकेको छ। तसर्थ हाम्रो प्रयास अब पर्यटकहरूको आवागमनलाई बढाउनेतर्फ बढी केन्द्रित हुनुपर्ने देखिन्छ ।

३.१४ बितेका तीन दशकदेखि आर्थिक विकासका सबै क्षेत्रमा र खासगरी बिजुली, सिंचाइ, यातायात र उद्योग जस्ता महत्वपूर्ण क्षेत्रमा वैदेशिक सहयोगको योगदान उल्लेखनीय रही आएको छ। विकासको गतिलाई तीव्र गर्ने दृष्टिबाट विभिन्न क्षेत्रमा लगानीको परिमाण-समेत वृद्धि गर्नुपर्ने आजको आवश्यकताको पृष्ठभूमिमा हाम्रो आन्तरिक साधनबाट मात्र पर्याप्त आर्थिक साधन जुटाउन नसकिने भएकोले वैदेशिक स्रोतको परिचालनमा अझै वृद्धि गर्नुछ । राष्ट्रिय दृष्टिकोण, नीति तथा योजना अनुरूप विकास कार्यक्रममा विभिन्न निकायहरूको बीच समन्वय कायम गरी विदेशी सहायताको परिचालन गर्न तथा उपयोगको गतिलाई वृद्धि गर्न जोड दिइनेछ ।

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

३.१५ विकासको लागि बढी वैदेशिक सहयोगको परिचालन गर्नुपर्ने सन्दर्भमा उपलब्ध सहयोगको प्रभावकारी रूपमा उपयोग गर्नु अनिवार्य भएको छ । साथै वैदेशिक सहयोग परिचालन गर्न आयोजना छनौट, आयोजनाको तर्जुमा, कार्यान्वयन, सुपरिवेक्षण र मूल्याङ्कन जस्ता कार्यहरूमा बढी ध्यान दिनु पर्ने एवं कार्यान्वयन गर्ने क्षमतामा सुधार गर्नुपर्ने आवश्यकता छ ।

अध्यक्ष महोदय,

३.१६ चालू वर्ष हामीले सामना गर्नुपर्ने कठिनाइहरू एवं बढी सजगताका साथ ध्यान दिनु पर्ने भएका कुराहरू मैले उल्लेख गरें । तर यी समस्याबाट हामी हतोत्साहित हुनु पर्ने स्थिति छैन । यसले बरु हामीलाई बढी जागरूक र चनाखो भई समस्याको जटिलता हेरी बढी प्रयास गर्न र सामूहिक सोचाइ राखी जनताको प्रत्यक्ष सहयोगमा कार्यक्रम संचालन गर्न एक पल्ट फेरि हाम्रो ध्यानाकर्षण गरेको छ । यसबाट हाम्रो भावी कार्यक्रम अरू परिमार्जित हुने र त्यसको कार्यान्वयन पक्ष बढी सबल हुने विश्वास राख्दछु । मुख्य कुरा, हाम्रो विकासको लक्ष्य स्पष्ट छ र हामी ठीक दिशातर्फ उत्प्रेरित्त छौं, यसमा कुनै सन्देह छैन ।

अध्यक्ष महोदय,

३.१७ मैले माथि उल्लेख गरेका आर्थिक विकासका नीतिगत कुराहरूलाई कार्यान्वयन गर्न श्री ५ को सरकारले अपनाउने कदमहरूबारे पनि म केही विवेचना गर्न चाहन्छु ।

३.१८ अर्थ व्यवस्थाको उत्पादनशील क्षेत्रलाई सुदृढ गर्नेतर्फ मुख्य रूपमा कृषि उत्पादनमा नै वृद्धि ल्याउन आवश्यक छ । कृषि उत्पादनमा बराबर हुने गरेको ह्रासलाई रोकी उत्पादन वृद्धि क्रमलाई स्थायित्व प्रदान गर्न कृषि क्षेत्रको मौसमप्रतिको निर्भरता कम गर्नु पर्ने भएको छ । यसै कुरालाई ध्यानमा राखी सिंचाइ आयोजनाहरूको विस्तारलाई प्रभावकारी ढङ्गले कार्यान्वयन गर्न आगामी वर्षमा जोड दिइएको छ । त्यसैगरी विभिन्न बालीहरूको विकास कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमा अघि बढाइनेछ ।

३.१९ कृषि विकास कार्यमा कृषक समुदायको प्रभावकारी सहभागिता जुटाई कृषि क्षेत्रको विकासमा गतिशीलता ल्याउन कृषकहरूलाई आवश्यक पर्ने प्राविधिक सेवाका साथै कृषि सामग्री तथा कृषि ऋण सुविधा एकीकृत रूपमा उपलब्ध गराउने व्यवस्था विगत केही वर्षदेखि थालिएको व्यवस्थालाई सुदृढ र प्रभावकारी बनाइनेछ । साथै साना किसान विकास कार्यक्रम र कृषि ऋण सञ्चालन कार्यविधिमा पनि सरलीकरण ल्याई कृषकहरूलाई आवश्यक पर्ने उत्पादन ऋण थलोमै स्वीकृति तथा वितरण गर्ने परिपाटीलाई व्यापक बनाउन अरू जोड दिइनेछ ।

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

३.२० औद्योगिक क्षेत्रतर्फ देशमा चलिरहेका उद्योगहरूलाई आवश्यक संरक्षण प्रदान गरिनेछ । यसै प्रसंगमा नयाँ खोलिने उद्योगहरूलाई प्रदान गरिने सुविधाहरू पुऱ्याउन श्री ५ को सरकार तत्पर रहेको कुरा म यहाँ पुनः दोहोऱ्याउन चाहन्छु । समाजका कमजोर वर्गको उत्थानको लागि घरेलु तथा साना उद्योग र प्राथमिकता क्षेत्रको कार्यक्रम-लाई व्यापकरूपमा अघि बढाउन आवश्यक वित्तीय साधन तथा प्राविधिक सहयोगको व्यवस्थालाई अरू जोड दिइएको छ ।

३.२१ जलस्रोत नै देशको एक प्रमुख प्राकृतिक सम्पदा हो । यसको समुचित विकास तथा उपयोगबाट उत्पादनमा मात्र वृद्धि हुने नभई विदेशी मुद्रा आर्जनको महत्वपूर्ण स्रोत उपलब्ध हुनेछ । यही यथार्थतालाई ध्यानमा राखी बबई, सिक्टा र वागमती जस्ता ठूला सिंचाइ आयोजनाहरू कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था गरिएको छ । देवीघाट, कुलेखानी विद्युत् आयोजनाहरू यथाशीघ्र सम्पन्न गरिने र मर्स्याङदी जस्ता ठूला विद्युत आयोजना आगामी आर्थिक वर्षदेखि प्रारम्भ गरिनेछन् । कर्णाली, सप्तगण्डकी आदि जलस्रोत आयोजनाहरूको सम्बन्धमा दीर्घकालीन योजना अनुसार द्विपक्षीय र बहुपक्षीय सहयोग र सहभागिताको लागि तदारूखताका साथ प्रयास जारी राखिनेछ ।

३.२२ अब म देशको आन्तरिक आर्थिक असन्तुलन हटाउन चालिएका कदमहरू बारे केही उल्लेख गर्न चाहन्छु ।

३.२३ आर्थिक सन्तुलन र आर्थिक स्थायित्व आर्थिक विकासको लागि पूर्वाधारहरू हुन् । यी पूर्वाधारको जगमा लगानीलाई पर्याप्त मात्रामा बढाउन सकिने संभावना रहन्छ । यस सन्दर्भमा मुद्रास्फितिलाई नियन्त्रण गर्नु आजको प्रमुख आवश्यकता छ । यिनै कुरालाई सर्वोपरि महत्व दिई आगामी वर्षको बजेटको आकारलाई चालू वर्षको बजेटको आकार भन्दा धेरै बढ्न नदिन हरसंभव प्रयत्न गरेको छु । साधारणतर्फको बजेटमा साँवा र व्याजको लागि छुट्याइएको रकम कटाउँदा यसको आकार चालू वर्षको साधारण बजेट सरह नै राखेको छु । साधारण बजेटतर्फ आगामी वर्ष पटके खर्चहरूमा कटौती गरेको छु र खाली रहेको दरबन्दीहरूलाई पुनरावलोकन गरी अत्यन्त जरूरी भएमा बाहेक पदपूर्ति नगर्ने नीति अपनाएको छु ।

३.२४ विकास बजेटतर्फ पनि चालू वर्षको कार्यान्वयनको स्तरलाई दृष्टिगत गर्नुको साथै आयोजनाभित्र पनि अनुत्पादक खर्च कटौती गरिएकोले विकास बजेटको आकार झण्डै चालू वर्षकै स्तरमा राखेको छु । साथै हाल चालू आयोजनाहरूको उपादेयता र त्यसबाट देशको आर्थिक विकासमा भएको योगदानको विस्तृत मूल्याङ्कन राष्ट्रिय योजना आयोग, अर्थ मन्त्रालय र सम्बन्धित मन्त्रालयहरूको कार्यदल समूह गठन गरी गराइनेछ । यिनै कार्यदल समूहहरूको अध्ययन तथा मूल्याङ्कनको आधारमा सञ्चालन गर्न आवश्यक नदेखिएका आयोजनाहरू स्थगन गर्ने वा कार्यक्षेत्र घटाउने कार्य पनि आगामी आर्थिक वर्षको प्रारम्भदेखि शरू गरिनेछ ।

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

३.२५ हाम्रो राजस्वको आधारभन्दा खर्चको आकार धेरै ठूलो भएको छ। यस स्थितिमा खर्चलाई नियन्त्रण नगरेमा घाटाको आकार झन झन बढ्दै जाने हुन्छ। यस्तो हुन नदिन राजस्वको वृद्धिदर बढाउनाको साथै खर्चको वृद्धिदरमा नियन्त्रण गर्नु पर्दछ र राजस्वको आधार र खर्चको आधार समान स्तरमा राख्ने लक्ष्य रहनु पर्दछ। तसर्थ आगामी वर्षको प्रारम्भदेखि हाल भैरहेको खर्च कसरी किफायत गर्न सकिन्छ भन्ने विस्तृत अध्ययन महालेखा नियन्त्रक कार्यालयबाट गराउने भएको छु।

३.२६ सरकारी स्तरमा हुने कारवाई राष्ट्रिय आर्थिक स्थायित्वको निमित्त एक पक्ष मात्र हो। यसकारण गैरसरकारी क्षेत्रमा पनि बचत गर्ने, उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने र खर्च घटाउने प्रयास नभएमा राष्ट्रिय आर्थिक स्थायित्वको लक्ष्य प्राप्त गर्न सकिंदैन। यसलाई दृष्टिगत गरी गैरसरकारी क्षेत्रमा पनि खर्च घटाउन वित्तीय तथा मौद्रिक उपायहरू अवलम्बन गरिनेछन्। हाल देशको औद्योगिक क्षेत्रमा सरकारी संस्थानहरूको अंश धेरै भएको र सरकारी संस्थानहरूको मजदूरी तथा ज्याला दरको असर अरू औद्योगिक प्रतिष्ठानमा पर्ने भई औद्योगिक उत्पादनको लागतसमेत वृद्धि भई प्रतिस्पर्धात्मक स्थितिमा प्रतिकूल असर पार्ने देखिएकोले औद्योगिक क्षेत्रको ज्याला दर बढाउँदा उत्पादकत्व र कार्यदक्षतालाई समेत आधार बनाइनेछ।

३.२७ निजी क्षेत्रमा बचतको लागि प्रोत्साहन दिन बैङ्क निक्षेपमा व्याज दर बढाइएको छ तापनि बैङ्कक्षेत्र बाहिर जनतासँग प्रशस्त तरलता रहेको देखिन्छ। निजी क्षेत्रसँग रहेको बढी तरलताले मुद्रास्फिति बढाउन सघाउ पुऱ्याउने भएकोले वित्तीय सम्पत्तिको रूपमा राखिने बचततर्फ निजी क्षेत्रलाई आकर्षित गराउने उपाय अवलम्बन गरेको छु।

३.२८ बैङ्क तथा वित्तीय संस्थानहरूमा रहेको वित्तीय साधनलाई दीर्घकालीन दृष्टिले बढी आर्थिक लाभ हुने उत्पादक क्षेत्रतर्फ प्रवाहित गराउने व्यवस्था गर्न उच्चस्तरीय "राष्ट्रिय कर्जा परिषद्" को गठन गरिएको छ। यस परिषद्ले नै प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रतर्फ कर्जा प्रदान गर्ने कार्य पनि हेर्नेछ। साथै देशको महत्वपूर्ण वित्तीय संस्थाहरूको साधनको उपयोग राष्ट्रिय हितमा गर्ने दृष्टिले लगानी संरचनाको निर्धारण गर्ने कार्य पनि आगामी वर्षदेखि शुरू गरिनेछ।

३.२९ अब म बाह्य आर्थिक असन्तुलनमा सुधार ल्याउन अपनाइने कदमहरूको उल्लेख गर्दछु। बाह्य भुक्तानी सन्तुलनमा सुधार गर्ने भन्ना साथ हाम्रो ध्यान व्यापार सन्तुलनमा स्वभावतः जान्छ। विगत वर्षहरूदेखि हाम्रो आयात र निर्यातबीचको अन्तर जुन प्रकारले बढ्दै गइरहेको छ त्यसको लागि आयात र निर्यात दुवैतर्फ तुरुन्त व्यावहारिक तथा प्रभावकारी कदमहरू लिन आवश्यक देखिएकोले आगामी आर्थिक वर्षदेखि आयातको वृद्धिदर घटाउन हालसम्म अपनाई आएको आयात नीतिमा परिवर्तन गरी केही वस्तु-

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

हरूको आयातको लागि इजाजतपत्र नै नचाहिने हालको व्यवस्था खारेज गरिएको छ। समुद्रपारबाट आयात हुने सबै वस्तुहरूको लागि आयात इजाजतपत्र अनिवार्य रूपले लिनु पर्ने व्यवस्था भएको छ। इजाजतपत्र खुला रूपले पाइने भनी आएको वस्तुहरूमा पनि देशको आवश्यकतालाई ध्यानमा राखी परिमाणात्मक बन्देज लगाइएको छ। यसो गर्दा कृषि, उद्योग, विकास र निर्माणका सामग्रीहरू तथा पेट्रोलियम पदार्थ जस्ता प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रको लागि आवश्यक आयातमा प्रतिकूल असर पर्न दिइनेछैन। विभिन्न क्षेत्रहरूको लागि चाहिने आयातको परिमाण र विदेशी मुद्राको स्थिति हेरी सम्बन्धित अधिकृतहरूको समूहले गरेको सिफारिशको आधारमा निर्धारण गर्ने प्रक्रिया अपनाइनेछ।

३.३० देशको अर्थ व्यवस्थामा निर्यातक्षेत्रको भूमिका कम रही आएको भए तापनि यस क्षेत्रको विकासको सम्भावनाको गुञ्जाइश नभएको होइन। हाम्रो निर्यातक्षेत्रको सबभन्दा कमजोर पक्ष नै निर्यातयोग्य वस्तुहरूको उत्पादनसँग सम्बन्धित छ। हाम्रो निर्यातकर्ता तथा व्यापारीवर्गहरूको ध्यान निर्यातयोग्य वस्तुहरूको विकास गर्नेतर्फ उन्मुख भएको देखिंदैन। हालसम्म निर्यातलाई बढाउन जेजति वित्तीय तथा मौद्रिक प्रोत्साहन प्रदान गरिएको थियो ती प्रोत्साहन निर्यातकर्ताहरूले मात्र प्राप्त गरेको र त्यसको लाभ उत्पादकसम्म पुग्न नसकेकोले निर्यातयोग्य वस्तुहरूको विकासमा प्रगति हुन सकेन। अर्कोतर्फ देशको भौगोलिक स्थितिले पनि निर्यातक्षेत्रको विकासको लागि अप्ठ्यारो पारेको छ। हाम्रो निर्यातकर्ताहरूले पारवहनको थप खर्च व्यहोर्नु पर्ने हुनाले पनि त्यससम्म अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा प्रतिस्पर्धा गर्न कठिनाइ हुने गरेको छ। निर्यातकर्तालाई मुख्यत अन्तर्राष्ट्रिय माग तथा आपूर्तिको अध्यावधिक स्थिति, मूल्यस्थिति र उपभोक्ताको रूचिसम्बन्धी जानकारी उपलब्ध गराई राख्ने व्यवस्था पनि भइसकेको छैन। निर्यात प्रवर्द्धन गर्ने दिशातर्फ यी समस्याहरूलाई समाधान गर्न उपयुक्त कदमहरू चालिनेछन्।

३.३१ अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा हाम्रो निर्यातयोग्य वस्तुहरूको मूल्यमा आएको ह्रास र उत्पादन लागत बढी भई निर्यात हुन नसकेको कुरालाई ध्यानमा राखी विश्व बजारको स्थिति तथा वस्तुको किसिम हेरी आगामी वर्षदेखि निर्यातक्षेत्रलाई बढाउन समुद्रपार निर्यातमा आवश्यकतानुसार नगद अनुदान दिने व्यवस्था गरिएको छ। यस प्रकारको नगद अनुदान दिन एक छुट्टै "निर्यात विकास कोष" को व्यवस्था नेपाल राष्ट्र बैङ्कमा गरिनेछ। यस कोषको सञ्चालनद्वारा निर्यातकर्ताहरूले पाउने नगद अनुदान बैङ्कबाट स्वतः पाउने व्यवस्था हुनेछ। बाह्य र आन्तरिक बजार मूल्यको अध्ययन गरी समुद्रपार निर्यातका कुन वस्तुमा कति नगद अनुदान दिने भन्ने कुरा निर्णय गरिनेछ। निर्यात प्रवर्द्धनको लागि खडा गरिएको यस कोषमा रासायनिक मल, पेट्रोलियम पदार्थ र विकासका पूंजीगत सामानहरूबाहेक अन्य वस्तुहरू समुद्रपारबाट आयात गर्ने इजाजतपत्र लिंदा इजाजतपत्रमा अङ्कित मूल्यको केही प्रतिशत रकम आयातकर्ताहरूले यस कोषमा

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

बुझाउनु पर्ने व्यवस्था गरिएको छ । भारतबाट कोटा अन्तर्गत प्राप्त हुने वस्तुहरूमा पनि आयातकर्ताले आयात मूल्यको वस्तु हेरी केही प्रतिशतसम्म रकम यस कोषमा बुझाउनु पर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

३.३२ निर्यातको लागि बैङ्कको ब्याज दरमा सुविधा दिइने गरिएको छ तापनि हाल निर्यातकर्ताहरूले निर्यातपछिका क्रियाकलापको लागि मात्र कर्जाको सुविधा पाउने गरेका छन् । विदेशी आयातकर्ताहरूले नेपाली निर्यातकर्ताहरूको नाममा प्रतितपत्र खोलेको अवस्थामा पनि त्यसको आधारमा पूर्व निर्यात कर्जा पाउने व्यवस्था छैन । यसो हुनुमा निर्यात कर्जा सुरक्षण व्यवस्था नहुनाले पनि हो । कर्जा सुरक्षण व्यवस्थाको अभावमा वाणिज्य बैङ्कहरूले लगानी गर्न हिचकिचाउनु स्वभाविकै हुन्छ । तसर्थ आगामी वर्षदेखि निर्यात कर्जाको सुरक्षण व्यवस्था गरिनेछ । साथै हालको विनिमय व्यवस्थाअनुसार नेपाली रूपैयाँ र अन्य विदेशी मुद्राको विनिमय दर घटबढ हुने हुनाले विनिमय दरको जोखिम निर्यातकर्ताहरूले व्यहोर्नु नपर्ने गर्न आगामी वर्षमा विदेशी मुद्राको अग्रिम विनिमय दरको व्यवस्था नेपाल राष्ट्र बैङ्कद्वारा गरिने भएको छ । यी कदमहरूबाट आयात नियन्त्रण हुनुको साथै निर्यातमा वृद्धि भै हाम्रो व्यापार सन्तुलन स्थितिमा सुधार हुनेछ भन्ने कुरामा म विश्वस्त छु ।

३.३३ नेपाल आउने पर्यटकहरूको संख्या बढाउन हाम्रो शाही नेपाल वायुसेवा निगमको सेवा नभएका केही मुलुकहरूबाट हाम्रो देशको अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलमा आउन जान पाउने गरी विमान सेवा सञ्चालन गर्न दिने व्यवस्था गरिनेछ । यसबाट पनि विदेशी मुद्राको आर्जन वृद्धि गर्न सकिन्छ भन्ने मैले आशा राखेको छु ।

३.३४ वैदेशिक सहायता बढी मात्रामा परिचालन गर्न परम्परागत स्रोतहरूको अतिरिक्त नयाँ स्रोतहरूको खोजी गर्न पनि हाम्रो प्रयास कायमै राखिनेछ । ठूला ठूला आयोजनाहरूमा एउटै स्रोतबाट साधन उपलब्ध नभएको अवस्थामा बहुस्रोतको परिचालनबाट सहयोग उपलब्ध गर्नु पर्ने भएको छ । यस परिप्रेक्ष्यमा विश्व बैङ्कको संयोजकत्वमा गठित नेपाल सहायता समूहको संस्थागत व्यवस्थाबाट भएको योगदान उल्लेखनीय छ । समूहको पाँचौं बैठकको आयोजना आगामी पौष महीनातिर गर्ने कार्यक्रम रहेको छ । यस बैठकबाट वैदेशिक सहयोगको परिचालनमा थप योगदान पुग्ने विश्वास लिएको छु । यसै अवसरमा हाम्रो विकास प्रयासमा साथ दिई सहयोग प्रदान गर्ने मित्र राष्ट्रहरू र अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थाहरूलाई श्री ५ को सरकारको तर्फबाट हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

४

अध्यक्ष महोदय,

४.१ अब म आगामी आर्थिक वर्ष २०४०।४१ को आय–व्ययको अनुमान पेश गर्दछु। साधारण बजेटतर्फ रू. २ अरब ४२ करोड ६३ लाख र विकास बजेटतर्फ रू. ७ अरब ९ करोड ३३ लाख खर्च हुने प्रस्ताव गरेको छु। यो खर्च चालू वर्षको बजेटको संशोधित अनुमानको तुलनामा साधारणतर्फ १३ प्रतिशत र विकासतर्फ ४८ प्रतिशतले बढी छ। तर चालू वर्षको अनुमानको तुलनामा आगामी वर्षको खर्चको अनुमान करीब ४ प्रतिशतले मात्र बढी छ। विगत वर्षहरूमा खर्चको अनुमान सरदर ३० प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो, तर यथार्थ खर्च भने अनुमानको सरदर ७८ प्रतिशतभन्दा बढी हुन सकेको छैन। यसरी आगामी वर्षको बजेट अनुमानलाई ४ प्रतिशतको वृद्धिमा मात्र सीमित गर्दा विकास आयोजनाहरू कार्यान्वयन गर्ने क्षमतामा आएको वृद्धिलाई ध्यानमा राखी यथार्थवादी बनाउने प्रयास गरेको छु। तर शुरू भइसकेका आयोजनाहरूलाई समयमा नै पूरा गर्न भने पर्याप्त रकमको व्यवस्था गरिएको छ। वर्तमान आर्थिक स्थितिलाई दृष्टिगत गरी मैले अघि उल्लेख गरेका नीतिहरूको अनुसरणमा खर्चको वृद्धिलाई यथाशक्य कम गरेको छु।

४.२ साधारण बजेटतर्फ संवैधानिक अङ्गमा रू. ६ करोड १५ लाख, साधारण प्रशासनमा रू. ३६ करोड ४७ लाख, राजस्व प्रशासनमा रू. ६ करोड २६ लाख, आर्थिक प्रशासन र योजनामा रू. २ करोड ९३ लाख, न्याय प्रशासनमा रू. ४ करोड ४३ लाख, वैदेशिक सेवामा रू. ५ करोड ९३ लाख, रक्षामा रू. ४६ करोड ३४ लाख, सामाजिक सेवामा रू. ३९ करोड ४१ लाख, आर्थिक सेवाहरूमा रू. २० करोड ४२ लाख, ऋण तथा लगानी र साँवा ब्याजमा रू. ५४ करोड ४८ लाख र विविधमा रू. २० करोड १२ लाखको व्यवस्था गरेको छु।

४.३ विकास बजेटको कुल खर्चमध्ये आर्थिक सेवामा रू. ५ अरब १३ करोड ७७ लाख, सामाजिक सेवामा रू. १ अरब ८२ करोड ८६ लाख र साधारण प्रशासन, आर्थिक प्रशासन, योजना र विविधमा रू. १२ करोड ७० लाख छुट्याइएको छ। आर्थिक सेवामा छुट्याइएको जम्मा रकममध्ये कृषि, भूमिसुधार र सिंचाइमा रू. १ अरब ७३ करोड ४९ लाख, वन तथा भू-संरक्षणमा रू. २८ करोड ४६ लाख, यातायातमा रू. १ अरब २२ करोड ९१ लाख, विद्युत्मा रू. ८८ करोड ७७ लाख, उद्योग तथा खानीमा रू. ७७ करोड ७१ लाख र आर्थिक सेवाहरूको बाँकी अन्य शीर्षकहरूमा रू. २२ करोड ४४ लाख छुट्याइएको छ। सामाजिक सेवाहरूतर्फ छुट्याइएको रकममध्ये शिक्षामा रू. ७४ करोड ५३ लाख, पञ्चायत तथा स्थानीय विकासमा रू. ४५ करोड ७ लाख, स्वास्थ्यमा रू. ३२ करोड, पिउने पानीमा रू. २३ करोड ३६ लाख र अन्य सामाजिक सेवाहरूमा रू. ७ करोड ९१ लाख छुट्याइएको छ।

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

४.४ हाम्रो अर्थतन्त्र नै कृषिमा आधारित भएकोले कृषि कार्यक्रममा विशेष जोड दिइएको छ। यस कार्यक्रममा कृषि प्रसार तथा अनुसन्धान, रोग व्याधि तथा कीराबाट बालीको संरक्षण, बागवानी विकास तथा पशु विकास र मत्स्य विकासको लागि रकमको व्यवस्था गरिएको छ। कृषिक्षेत्रमा प्रत्यक्ष योगदान दिने संस्थानमध्ये कृषि ऋणको लागि कृषि विकास बैंकलाई रू. १९ करोड ३२ लाख र कृषि सामग्रीको लागि कृषि सामग्री संस्थानलाई रू. ९ करोड ६६ लाख उपलब्ध गराउने प्रस्ताव गरेको छु। यसको साथै कृषि विकास बैङ्क र साझाका नियमित कार्यक्रम अन्तर्गत किसानहरूलाई पर्याप्त कृषि ऋण वितरण गर्ने व्यवस्था मिलाइएको छ।

४.५ सिंचाइ विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्न रू. ८२ करोड ६१ लाख छुटयाइएको छ। देशको मूलधनको रूपमा रहेको जलसम्पदाको उपयोग सिंचाइको लागि गर्नुको साथै भूमिगत जल अन्वेषण तथा नदी नियन्त्रण जस्ता कार्यक्रमहरू पनि सिंचाइतर्फको वार्षिक कार्यक्रममा समावेश छन्। यसको अतिरिक्त स-साना सिंचाइ व्यवस्थाको लागि कृषि विकास बैङ्कमार्फत पनि ऋण उपलब्ध गर्ने व्यवस्था गरिएको छ।

४.६ वन जङ्गल सम्पदाको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्न वन प्रशासनलाई प्रभावकारी रूपमा संगठन गर्ने, भू-संरक्षण सम्बन्धी आयोजनाहरूलाई व्यापक बनाउने, पुनर्वासलाई व्यवस्थित गर्ने र राष्ट्रिय निकुञ्जको रूपमा वन्य जन्तु र आरक्षको सुरक्षा गर्ने कामहरू गरिनेछन्। वन सम्बन्धी कार्यक्रममा वातावरणीय अध्ययन, स्रोत संरक्षण, सामुदायिक वन, जडीबूटी प्रशोधन र वितरण, जलाधार विकास आयोजनाहरू पनि समावेश छन्।

४.७ उद्योगक्षेत्रको विकासको निम्ति रू. ६४ करोड ६९ लाख छुटयाइएको छ। यसमध्ये हेटौंडा सिमेन्ट कम्पनीको निर्माण सम्बन्धी कार्यमा तीव्रता ल्याउने उद्देश्यले उक्त परियोजनालाई रू. ४४ करोड ४० लाख विनियोजन गरिएको छ। नवलपरासी जिल्लाको गैंडाकोटमा दैनिक १० टन उत्पादन क्षमता भएको भृकुटी कागज उद्योगको निर्माणको निमित्त रू. ५ करोड ७३ लाख छुटयाइएको छ। उदयपुरमा स्थापना गर्न प्रस्तावित सिमेण्ट कारखानाको निर्माण सम्बन्धी प्रारम्भिक कार्यहरू गरिनेछ। नेपाल-गञ्जमा कागज कारखाना खडा गर्न आवश्यक कार्य शुरू गरिनेछ। राष्ट्रिय दृष्टिकोणबाट दैनिक व्यवहारका तथा अन्य आवश्यक सरसामानहरूको सञ्चयको लागि सम्बन्धित कार्यक्रममा व्यवस्था गरिएको छ।

४.८ घरेलु तथा ग्रामीण उद्योगको विकासको निम्ति संस्थागत विस्तार गरिएको छ। उत्पादनमूलक सीप विकास प्रशिक्षण कार्य विस्तार गर्न समेत सघन घरेलु तथा ग्रामीण उद्योग विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्न रू. ६ करोड ७४ लाख छुटयाइएको छ।

४.९ निजी क्षेत्रमा स्थापना हुने उद्योगहरूलाई वित्तीय सहयोग पुर्‍याउन नेपाल औद्योगिक विकास कर्पोरेशनलाई आवश्यक रकमको व्यवस्था गरेको छु। यसको अतिरिक्त उक्त कर्पोरेशनलाई अन्य स्रोतहरूबाट पनि साधन उपलब्ध गराई दिने व्यवस्था भएको छ।

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

यसबाट निजी क्षेत्रका उद्योगपतिहरूलाई उद्योगहरूको स्थापना गर्न ठूलो सहयोग हुने विश्वास लिएको छु । यसै गरी घरेलु उद्योगहरूको निम्ति वाणिज्य बैङ्कहरू र कृषि विकास बैङ्कबाट ऋण उपलब्ध गराई दिने व्यवस्था गरिएको छ ।

४.१० खनिज तथा भू-गर्भ सम्बन्धी अन्वेषण कार्यको सन्दर्भमा पेट्रोलियम अन्वेषण कार्यको लागि रू. ३ करोड ७३ लाख व्यवस्था गरिएको छ । अधातु खनिज खोजी, खनिज उद्योग प्रवर्द्धन लगायत खानी एवं भू–गर्भ सम्बन्धी विकासको निम्ति आगामी आर्थिक वर्षको लागि रू. ५ करोड ९८ लाख छुट्याइएको छ ।

४.११ पर्यटन विकासको निम्ति रू. ९७ लाख विनियोजन गरिएको छ । यसबाट प्रचार सामग्री उत्पादन तथा वितरण, पर्यटन सूचना केन्द्र सुदृढीकरण तथा निर्माण, रिजोर्टक्षेत्र विकास, पर्यटन सेवा विस्तार र पर्यटन प्रवर्द्धनको दृष्टिकोणले सर्वेक्षण तथा अनुसन्धानको कार्य गरिनेछ ।

४.१२ विद्युत् विकासको क्षेत्रमा रू. ८८ करोड ७७ लाख विनियोजन गरिएको छ । यसमध्ये मर्स्याङदी जलविद्युत् आयोजनाको लागि रू. १५ करोड ५१ लाख, कुलेखानी दोस्रो आयोजनाको लागि रू. १८ करोड १४ लाख छुट्याइएको छ । साथै, आगामी आर्थिक वर्षमा निर्माण सम्पन्न हुने देवीघाट जलविद्युत् आयोजनाको निम्ति पनि रू. ११ करोड ७४ लाख समावेश भएको छ ।

४.१३ साथै, विद्युत् प्रसारण लाइनको विस्तार सम्बन्धी कार्यक्रमलाई तथा साना जलविद्युत् आयोजनाहरूको लागि रू. ३१ करोड ७८ लाख विनियोजन गरिएको छ ।

४.१४ राष्ट्रको सर्वाङ्गीण विकासको निम्ति महत्वपूर्ण आधारशिलाको रूपमा रहेको सडक यातायातको विकासको निम्ति हामीले विगत अवधिहरूमा पनि पर्याप्त दृष्टि दिएका हौं । आगामी आर्थिक वर्षमा सडक यातायात विकासको निम्ति रकमको व्यवस्था गर्दा मुख्यतः निर्माणाधीन सडकहरूको निर्माण कार्य पूरा गर्ने, उत्तर–दक्षिण राजमार्गको निर्माणमा तीव्रता ल्याउने र थप सहायक मार्गहरूको निर्माण गरी सडक यातायातको सुविधाबाट कमी महसुस गरिरहेका जिल्लाहरूलाई सुविधा पुऱ्याउने दृष्टि राखिएको छ । यस अनुसार महेन्द्र राजमार्गको बाँकी खण्ड निर्माण गर्न रू. २४ करोड ४४ लाख, महेन्द्र राजमार्गका सहायक मार्गहरू निर्माण गर्न रू. ६ करोड ७८ लाख, उत्तर–दक्षिण राजमार्गहरूको निर्माणार्थ रू. ८ करोड ९५ लाख र निर्माण भइसकेका सडकहरूको पुनः निर्माण तथा सुधारको लागि रू. ११ करोड ८५ लाख छुट्याइएको छ । आगामी आर्थिक वर्षमा सडक यातायात विकासको लागि विनियोजित रकम जम्मा रू. ६० करोड २४ लाख छ ।

४.१५ सडक यातायातको सुविधाबाट बञ्चित रहेका क्षेत्रहरूलाई वैकल्पिक यातायातको सुविधा उपलब्ध गराउने दृष्टिकोणबाट समेत हवाई यातायातको सुविधालाई विस्तार गर्ने नीति अनुरूप विमानस्थलहरूको निर्माण तथा विद्यमान विमानस्थलहरूमा भौतिक सुविधाको वृद्धि गर्न आवश्यक रकमको व्यवस्था गरिएको छ । आगामी आर्थिक

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

वर्ष त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल टर्मिनल कम्प्लेक्स निर्माणार्थ रू. १० करोड ८१ लाख, त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल धावन मार्ग सुदृढीकरणका लागि रू. ४ करोड ९७ लाख तथा विभिन्न विमानस्थलहरूमा शौर्य शक्तिमा आधारित सञ्चार उपकरण तथा अन्य उपकरणहरू जडान गर्ने कार्यका निम्ति रू. २ करोड ३५ लाख छुट्याइएको छ ।

४.१६ दुर्गमक्षेत्रहरूमा आवागमनको सुविधा उपलब्ध गराउन झोलुङ्गे तथा अन्य पुलहरूको निर्माणको अति खाँचो महसूस गरिएकोले यसको लागि रू. ८ करोड २३ लाख विनियोजन गरिएको छ ।

४.१७ सञ्चार क्षेत्रमा आगामी आर्थिक वर्षमा थप छोटी हुलाकहरू स्थापना गरिने छन् । तेस्रो दूर सञ्चार आयोजना अन्तर्गत टेलिफोन वितरण कार्यमा विस्तार गरिनेछ । ग्रामीण दूरसञ्चार सम्भाव्यता अध्ययन कार्य आगामी आर्थिक वर्षभित्रै सम्पन्न गरिने छ । यी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न सञ्चारतर्फ आगामी आर्थिक वर्षको लागि जम्मा रकम रू. ११ करोड १६ लाख छुट्याइएको छ ।

४.१८ शिक्षा क्षेत्रतर्फ रू. ७४ करोड ५३ लाख विनियोजन गरिएको छ । विज्ञान शिक्षाको गुणस्तर बढाउन माध्यमिक विद्यालयहरूमा आगामी वर्षदेखि विज्ञान शिक्षा योजना कार्यान्वयन गरिनेछ र प्राथमिक तथा उच्च शिक्षामा गुणात्मक वृद्धि गरिनेछ । आगामी आर्थिक वर्षमा शिक्षाक्षेत्रको लागि छुट्याइएको रकममध्ये प्राथमिक शिक्षाको लागि रू. ३० करोड ८१ लाख र उच्च शिक्षाको लागि रू. ३१ करोड ४१ लाख उपलब्ध गराइनेछ । देशको विभिन्न क्षेत्रमा भैरहेका विभिन्न विकास निर्माणकार्यमा टेवा पुऱ्याउन दक्ष तथा सीपमूलक प्राविधिक तथा व्यावसायिक जनशक्ति तयार गर्नेतर्फ जोड दिइएको छ । साथै नवगठित राजकीय विज्ञान प्रज्ञा प्रतिष्ठानलाई आफ्नो कार्यक्रम सञ्चालन गर्न आवश्यक रकम उपलब्ध गराइएको छ ।

४.१९ स्वास्थ्य क्षेत्रमा स्वास्थ्य सेवाहरू उपलब्ध गर्ने कार्यक्रममा विस्तार गर्ने, अस्पतालको भौतिक सुविधा वृद्धि गर्ने र परिवार नियोजन तथा औलो उन्मूलन कार्यक्रमलाई विस्तार गर्ने लक्ष्य राखिएको छ । यस अनुरूप परिवार नियोजन कार्यक्रमको लागि रू. ६ करोड ६ लाख, सामुदायिक स्वास्थ्य सेवाको लागि रू. ४ करोड १६ लाख, औलो उन्मूलन कार्यक्रमको लागि रू. ६ करोड ८२ लाख र विभिन्न अस्पताल भवनहरूको निर्माणको लागि रू. ५ करोड ८६ लाख छुट्याइएको छ ।

४.२० अन्य सामाजिक क्षेत्रमा कुल रकम रू. ७ करोड ९१ लाख विनियोजन गरिएको छ । यसबाट दिपायल तथा अन्य स्थानहरूमा नगर विकास गर्ने, लुम्बिनी विकास गर्ने कार्यक्रम, काठमाडौं उपत्यकाको शहरी क्षेत्रको भौतिक तथा सामाजिक वातावरण स्वच्छ पार्ने फोहोर मैला व्यवस्थापन परियोजनाका कार्यक्रमहरू सञ्चालित हुनेछन् । सामाजिक सेवा राष्ट्रिय समन्वय परिषद् अन्तर्गत रहेका विभिन्न समिति र संस्थाहरूसँग सम्बन्धित कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सो परिषद्लाई रू. १ करोड ४० लाख छुट्याइएको छ ।

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

४.२१ पञ्चायत तथा स्थानीय विकास कार्यक्रम अन्तर्गत ग्रामीण खानेपानी आयोजनाहरूको लागि रू. ३ करोड ७२ लाख, दुर्गम तथा पहाडी क्षेत्र विकास सम्बन्धी आयोजनाहरूको लागि रू. ४ करोड ३५ लाख छुट्याइएको छ। यसको अतिरिक्त स्थानीय स्तरमा सञ्चालन हुने विकास कार्यहरूलाई टेवा पुऱ्याउन रू. १४ करोड ३२ लाख अनुदान दिने व्यवस्था गरिएको छ।

४.२२ आगामी आर्थिक वर्षमा राजस्वको वर्तमान स्रोतबाट रू. ३ अरब ९० करोड २० लाख प्राप्त हुने अनुमान छ, जुन यस आर्थिक वर्षको संशोधित अनुमानको तुलनामा २८ प्रतिशतले बढी छ।

४.२३ यसरी साधारण र विकास बजेट गरी कुल खर्च रू. ९ अरब ५२ करोड २६ लाखमा राजस्वको वर्तमान स्रोतबाट रू. ३ अरब ९० करोड २० लाख र अनुदान तथा ऋण सहायतासमेत गरी जम्मा रू. ४ अरब ६ लाख प्राप्त हुने रकम कटाउँदा रू. १ अरब ६२ करोड न्यून हुने अनुमान भएको छ।

५

अध्यक्ष महोदय,

५.१ मैले प्रस्तुत गरेको आगामी आर्थिक वर्षको आय-व्यय विवरणमा न्यून हुन आउने रकम पूर्ति गर्न थप राजस्व सङ्कलन गर्न प्रस्तावहरू अब प्रस्तुत गर्दछु।

५.२ चालू आर्थिक वर्षमा कृषि उत्पादनमा भएको ह्रास तथा अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा देखा परेको आर्थिक मन्दीको फलस्वरूप वैदेशिक व्यापारमा प्रतिकूल असर परे तापनि राजस्व सङ्कलन गत वर्षको तुलनामा १४ प्रतिशत वृद्धि हुनेछ। नयाँ थप करहरू लगाउनुको बदला करका दरहरूलाई बढी व्यवस्थित तथा व्यावहारिक बनाई प्रशासकीय यन्त्रलाई बढी सक्षम र सुदृढ गराई कार्यान्वयन गरिएमा राजस्व बढी सङ्कलन हुन सक्ने चालू वर्षको अनुभवको आधारमा आगामी आर्थिक वर्षमा पनि त्यस्तै व्यावहारिक पक्षलाई बढी ध्यान दिई पुरानो बक्यौताहरूसमेत प्रभावकारी रूपले सङ्कलन गरी कर र गैरकर राजस्वबाट बढी साधन जुटाउने व्यवस्था मिलाएको छु।

५.३ वर्तमान करका दरहरू परिवर्तन गर्ने प्रस्तावमा राष्ट्रिय आवश्यकता अनुकूल नभएका कार्यकलापलाई निरूत्साहित गरी हाम्रो विकास योजना तथा कार्यक्रममा निर्धारित प्राथमिकता अनुसारका क्षेत्रहरूमा राष्ट्रिय लगानीलाई प्रवाहित गरी उत्पादनमा वृद्धि हुने स्थिति पैदा गराउने दृष्टिकोण राखेको छु। आगामी आर्थिक वर्षको कर सम्बन्धी प्रस्तावहरू तैयार गर्दा माननीय सदस्यहरूले समय समयमा व्यक्त गर्नु भएका सुझावहरू तथा केन्द्रीय टेरिफ बोर्ड, उद्योग वाणिज्य संघ, उद्योग र वाणिज्य व्यवसायमा संलग्न व्यक्तिहरू, अर्थविद्हरू र अन्य विभिन्न क्षेत्रबाट प्राप्त उपयुक्त सुझावहरूमा पनि ध्यान दिएको छु।

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

५.४ अब म पहिले अप्रत्यक्ष कर सम्बन्धी प्रस्ताव पेश गर्दछु ।

५.५ निकासी प्रवर्द्धन कार्यमा बढी सुविधा दिने दृष्टिले सुठो र प्रशोधित छालाको निकासीमा निकासी महसूल पूर्णतः छुट गरेको छु । आलस, गहूँको चोकर, केही जडी-बूटीहरूको निकासी महसूल घटाएको छु ।

५.६ देशबाट अप्रशोधित रूपमा निकासी हुने तोरी, सालको बियाँ, खयरको अरा, सावेघाँसको निकासी महसूल वृद्धि गरेको छु । भेंडा बाख्राको निकासीमा प्रतिगोटा रू. ५।– निकासी महसूल कायम गरिएको छ । जिप्सम, साबुन ढुङ्गा, म्याग्नेसाइट लगायत सबै किसिमका ढुङ्गाहरू र बालुवामा निकासी महसूल दर वृद्धि गरेको छु ।

५.७ विटूमीन, सिन्थेटिक ग्लू, ग्लेज्ड टायल, पाइप टोवाको र विद्युत् स्वीच बोर्डको पैठारी महसूललाई भारतबाट ए. आर. वन फर्म अन्तर्गत पैठारी गर्दा श्री ५ को सरकारलाई प्राप्त हुने अन्तःशुल्क रकमलाई विचार गरी भारतबाट पैठारी हुँदा र तेस्रो देशबाट पैठारी हुँदा बराबर हुने गरी वृद्धि गरी मिलाइएको छ ।

५.८ स्वदेशी उद्योगहरूले उत्पादन गरेको वस्तुहरूको बिक्री वितरणले प्रोत्साहन पाई पैठारी हुने वस्तुभन्दा सस्तो मूल्य कायम हुने गरी उत्पादन बढाउन् भन्ने उद्देश्यले नूडल्स, ईंटा, वनस्पति घ्यू, बिजुलीको तार, ऊनी धागो, गोली गट्ठा, विष्फोटक पदार्थहरू, दन्त मञ्जन, स्टेनलेश स्टीलको भाँडाको पैठारीमा हाल लाग्ने महसूल दरमा १५ प्रतिशत-सम्म र सरचार्जमा ५ प्रतिशतसम्म थप गरिएको छ ।

५.९ सर्वसाधारण र कम आय भएको वर्गले घर घरमा स्वेटर तथा गलैंचा बुन्ने रोजगारीको फाइदा हासिल गरी आएको तथ्यलाई विचार गरी उलन र एक्रेलिक टप्सको हालको पैठारी महसूल दरमा २० प्रतिशत घटाइएको छ ।

५.१० तेस्रो देशबाट पैठारी हुने वस्तुहरूमध्ये कम आय भएका वर्गलाई असर नपार्ने गरी राजस्व सङ्कलन गर्न सकिने देखिएका भ्यान, मिनीबस, रेशमी कपडा, सिन्थेटिक कपडा, टेलिफोनका उपकरणहरू, इलेक्ट्रोनिक र भिडियो गेमहरू, स्टेपलर टाइपको हाते सिउने मेशीन, टूथपेष्ट, लाइटर, लाइटर पत्थर, नुहाउने साबुन, टर्च जस्ता वस्तुहरूको पैठारी महसूल आजदेखि वृद्धि गरेको छु ।

५.११ अस्थायी रूपमा नेपाल प्रवेश गर्ने कार्ने नभएका सवारी साधनमध्ये ट्रकमा प्रतिदिन रू. १००।– लागिआएकोमा त्यसलाई आजदेखि वृद्धि गरी रू. २००।– लाग्ने गरी अस्थायी पैठारी महसूल दर कायम गरिएको छ ।

५.१२ झिटी गुण्टा आदेश अन्तर्गत दिइने सुविधाको उपयोग सहीरूपमा गराउन आगामी श्रावण १ गतेदेखि लागू हुने गरी झिटी गुण्टा आदेशमा संशोधन गरिएको छ ।

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

५.१३ आजदेखि निकासीकर्ता वा पैठारीकर्ताले दर्खास्तमा वस्तुको विवरणको साथै भन्सार दरबन्दीको सङ्केत नम्बर खुलाई पेश गर्नु पर्ने व्यवस्था गरिएको छ । सोही आधारमा इजाजतपत्र जारी गर्दा उक्त सङ्केत नम्बरसमेत इजाजतपत्रमा उल्लेख गरिनेछ । यसबाट इजाजतपत्र जारी गरिएका वास्तविक वस्तुबाहेक अन्य वस्तु आयात गर्न बढी नियन्त्रण हुन जानेछ ।

५.१४ माथि उल्लेख गरिए बमोजिम संशोधित भन्सार महसूल दरहरू अनुसूची १, २, ३ र ४ मा दिइएको छ । प्रस्तावित व्यवस्थाबाट रू. ११ करोड ५० लाख थप राजस्व प्राप्त हुने अनुमान छ ।

५.१५ तोकिएका उद्योगहरूलाई चालू आर्थिक वर्षमा तिनीहरूको स्थापित क्षमताको ५० प्रतिशत वा तीन वर्षको अवधिमा गरेको उत्पादनमध्ये सबभन्दा बढी उत्पादनको प्रतिशतको आधारमा सोही अनुपातमा अन्तःशुल्कमा छूट दिइने व्यवस्था गरिएकोमा त्यसबाट उत्पादनमा अनुकूल प्रभाव देखिन थालेकोले आगामी वर्ष यी सुविधा सबै उद्योगहरूलाई लागू हुने व्यवस्था गरेको छु । यस व्यवस्थाबाट उद्योगहरू बढी क्षमतामा चल्न सक्षम हुनसक्ने भएकोले राजस्वमा समेत समष्टिगतरूपमा अनुकूल असर पर्न जाने विश्वास लिएको छु ।

५.१६ विदेशी कच्चा पदार्थमा आधारित सिन्थेटिक कपडा उद्योगको उत्पादनमा कपडाको लम्बाइ र चौडाइको आधारमा मात्र अन्तःशुल्क दर कायम रहेकोमा आजदेखि तौलको आधारमा पनि थप अन्तःशुल्क लाग्ने व्यवस्था गरिएको छ।

५.१७ तल्लोस्तरको चुरोट र बिडीमा लाग्ने अन्तःशुल्क दर घटाइएको छ । यस व्यवस्थाबाट संगठित क्षेत्रको यस्ता उत्पादनको मूल्य कम हुन गई उत्पादनमा समेत वृद्धि हुन सक्ने देखिन्छ । संशोधित अन्तःशुल्क दर निम्न बमोजिम कायम गरिएको छः–

<u>चुरोट</u>

(क)	प्रतिहजार खिल्ली	रू. २५।–	सम्म मोल पर्नेमा		रू. १२।–
(ख)	" "	रू. २५।०१देखि	रू. ३५।–सम्म मोल पर्नेमा		रू. २४।–
(ग)	" "	रू. ३५।०१ "	रू. ५०।–	" "	रू. ६२।–
(घ)	" "	रू. ५०।०१ "	रू. ७५।–	" "	रू. ९०।–
(ङ)	" "	रू. ७५।०१ "	रू. १२५।–	" "	रू. १५८।–
(च)	" "	रू. १२५।०१ "	रू. १७५।–	" "	रू. १६२।–
(छ)	" "	रू. १७५।०१ "	रू. २२५।–	" "	रू. १८५।–
(ज)	" "	रू. २२५।०१ "	रू. २७५।–	" "	रू. २००।–
(झ)	" "	रू. २७५।०१ देखि माथि जतिसुकैमा			रू. २२५।–

सुर्तीबाट तैयार भएका सबै प्रकारका बिडी प्रतिहजार खिल्लीमा–रू. ५।– मा

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

२२६

५.१८ बिना बोतलबन्दी खुला बिक्री वितरण हुने डिस्टिलरीबाट उत्पादित मदिरामा कम अन्तःशुल्क लगाई आएकोमा आजदेखि त्यस्तो खुला मदिरामा बोतल बन्दीमा लाग्ने अन्तःशुल्क दरभन्दा प्रति एल. पी. लिटर रू. १।– बढी अन्तःशुल्क लाग्ने गरी दर कायम गरिएको छ । साथै ४० यू. पी. शक्तिदेखि ५० यू. पी. शक्तिसम्मको निम्न कोटीको बोतलबन्दी मदिरामा प्रति एल. पी. लिटर रू. १६।– अन्तःशुल्क दर कायम गरिएको छ ।

५.१९ अन्तःशुल्क दरलाई परिमाणगत आधारबाट मूल्यगत आधारमा परिवर्तन गर्ने क्रममा स-मीलबाट चिरान भएको काठ र चियामा लाग्ने अन्तःशुल्क दर मूल्यको आधारमा कायम गरिएको छ । यसबाट मूल्यमा कुनै फरक हुनेछैन ।

५.२० जस्तापाता, वनस्पति घ्यू जस्ता केही नयाँ वस्तुहरूको उत्पादनमा पनि अन्तःशुल्क दर तोक्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

५.२१ अन्तःशुल्क दरमा गरिएको परिवर्तन अनुसूची ५ मा प्रस्तुत गरेको छु । प्रस्तावित परिवर्तनबाट श्री ५ को सरकारलाई रू. ५ करोड थप राजस्व प्राप्त हुने अनुमान छ ।

५.२२ बिक्रीकरमा हाल कायम रहेको बिक्रीकर दरको नीतिगत आधारमा वर्गीकरण गरी सबै वस्तुहरू समावेश गरी आजैदेखि नयाँ बिक्रीकर दरबन्दी लागू गरेको छु । प्रस्तावित दरबन्दीमा हाल बिक्रीकर लागिआएका स्पेयर पार्टस्, रङ्गाउने पदार्थ, अल्कोहल नभएका पेय पदार्थ, लामखुट्टे नाशक पदार्थ, बच्चाको दूधदानी, इरेजर, कलम, पेन्सिल जस्ता वस्तुहरूको बिक्रीकरको दर घटाएको छु । साथै, चिनीको क्यूब, कोको मिश्रित चकलेट, कृत्रिम रेशाबाट बनेको कपडा, निटेड् कपडा, कर्कटपाता जस्ता सामानहरूमा बिक्रीकर दर वृद्धि गरिएको छ । बिक्रीकर छुट नपाउने गरी तोकिएका उद्योगहरूबाहेकका स्वदेशी उद्योगको उत्पादनमा साबिकमा दिइआएको २५ प्रतिशत छूटको व्यवस्था कायम नै राखिएको छ ।

५.२३ स्वदेशी उद्योगको प्रतिस्पर्धात्मक स्थितिलाई सुधार गर्ने उद्देश्यले स्वदेशी उद्योगहरूले उत्पादन गर्ने वस्तुहरूमा प्रयोग हुने औद्योगिक कच्चा तथा सहायक पदार्थमा लाग्ने बिक्रीकरलाई तैयारी वस्तुको तुलनामा कम हुने गरी बिक्रीकर दरबन्दीको व्यवस्था गरेको छु ।

५.२४ 'रूग्ण' उद्योगहरूलाई ६० प्रतिशत बिक्रीकरमा छुट दिइने व्यवस्था आगामी आर्थिक वर्षमा पनि यथावत् रूपमा कायम राखेको छु ।

५.२५ बिक्रीकर दरबन्दी अनुसूची ६ मा दिइएको छ । प्रस्तावित व्यवस्थाबाट रू. ८ करोड थप राजस्व प्राप्त हुने अनुमान छ । बिक्रीकरको प्रस्तावित दर आजैदेखि लागू हुनेछ ।

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

५.२६ सिनेमाहलहरूमा सुधार सम्भार गरी दर्शकवृन्दलाई बढी सुविधा पुऱ्याउन हलधनीहरूलाई प्रोत्साहित गर्ने दृष्टिले आगामी श्रावण १ गतेदेखि लागू हुने गरी निम्न बमोजिम प्रवेश शुल्क र मनोरञ्जन करको प्रतिशत काय गरिएको छः–

प्रवेश शुल्क	रू. –।५२ मा	९२ प्रतिशत
"	रू. १।५५ मा	११० "
"	रू. २।– मा	१५० "
"	रू. २।५० मा	२१० "
"	रू. ३।– मा	२१७ "
"	रू. ३।३८ मा	२२५ "

उपर्युक्त दरमा उपत्यकाबाहिरका सिनेमा प्रदर्शनमा २० प्रतिशत र सीमानादेखि १ किलोमिटरभित्रको सिनेमा प्रदर्शनमा ३० प्रतिशत मनोरञ्जन करमा छूट दिइएको छ । साविकको छूटको व्यवस्था खारेज गरिएको छ ।

५.२७ प्रस्तावित परिवर्तनबाट रू. १० लाख थप राजस्व प्राप्त हुने अनुमान छ ।

५.२८ अब म प्रत्यक्ष कर सम्बन्धी प्रस्तावहरू पेश गर्दछु ।

५.२९ विगत केही वर्षदेखि कायम राखिएको छुटको सीमाबाट कम तथा निश्चित आय भएको वर्गलाई बढ्दो बजार भाउको कारणले परेको कठिनाइलाई ध्यानमा राखी आयकर छुटको सीमा वृद्धि गरी आगामी वर्षदेखि व्यक्तिलाई वार्षिक रू. १०,०००।– बाट रू. १५,०००।– र दम्पती वा परिवारलाई छुटको सीमा रू. १५,०००।– बाट रू. २०,०००।– कायम गरिएको छ । त्यसपछिको आयमा लाग्ने आयकरको दर निम्नबमोजिम हुनेछः–

छुटपछिको	रू.	५,०००।– मा	१० प्रतिशत
त्यसपछिको	रू.	५,०००।– मा	१५ "
"	रू.	१०,०००।– मा	२० "
"	रू.	१५,०००।– मा	२५ "
"	रू.	१५,०००।– मा	३० "
"	रू.	३०,०००।– मा	४० "
"	रू.	१,००,०००।– मा	५० "
"		माथि जतिसुकैमा	५५ "

फर्म, कम्पनी, संगठित संस्था र अस्थायी बासिन्दाको आयमा आयकर नलाग्ने गरी छुट दिइनेछैन र लाग्ने करको दर निम्नबमोजिम हुनेछः–

पहिलो	रू.	५,०००।– मा	५ प्रतिशत
त्यसपछिको	रू.	५,०००।– मा	१० "
"	रू.	५,०००।– मा	१५ "

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

"	रू.	१०,०००।– मा	२०	"
"	रू.	१५,०००।– मा	२५	"
"	रू.	१५,०००।– मा	३०	"
"	रू.	३०,०००।– मा	४०	"
"	रू.	२,००,०००।– मा	५०	"
"		माथि जतिसुकैमा	५५	"

५.३० फर्म, कम्पनी तथा संगठित संस्थाले व्यापारिक कारोबार गरी आर्जन गरेको व्यापारिक आयमा लाग्ने कर रकममा हाल ५ प्रतिशत थप कर लागि आएकोमा आगामी वर्ष १० प्रतिशत थप कर लगाइने र अस्थायी बासिन्दाहरूको आयमा लाग्ने कर रकममा हाल ७ प्रतिशत थप कर लागि आएकोमा आगामी वर्ष १२ प्रतिशत थप कर लगाइने व्यवस्था गरिएको छ ।

५.३१ प्रस्तावित व्यवस्थाबाट आगामी वर्षमा रू. ३ करोड ३० लाख थप राजस्व प्राप्त हुने अनुमान छ ।

५.३२ शहरी क्षेत्रका घरजग्गा करदाताको लगत अद्यावधिक तुल्याउन आगामी आर्थिक वर्षमा यस कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमा संचालन गर्ने व्यवस्था गरेको छु। साथै कर निर्धारण नभएका घरजग्गाको हकमा तत्काल कर निर्धारण गरिने व्यवस्था मिलाएको छु। यसप्रकार अघिल्ला वर्षहरूको घरजग्गा कर निर्धारण गर्दा पुराना तिर्नुपर्ने कर रकम पाँच वर्षभित्र किस्ताबन्दीमा बुझाउन सक्ने सुविधा प्रदान गरिनेछ । चालू वर्षको कर भने कानूनले दिएको म्यादभित्र बुझाउनु पर्नेछ । म्यादभित्र चालू वर्षको घरजग्गा कर नबुझाएमा आगामी वर्षदेखि सो रकमको वार्षिक ५ प्रतिशत शुल्क लाग्ने प्रस्ताव गरेको छु।

५.३३ घरजग्गा करको दरबन्दी यथावत् कायम गरिएको छ । तर पनि प्रशासनिक सुदृढीकरण र उपर्युक्त व्यवस्थाबाट थप रू. २ करोड राजस्व संकलन हुने अनुमान छ ।

५.३४ चालू आर्थिक वर्षदेखि लागू गरिएको राजमार्गमा चल्ने सवारीका साधनहरूमा राजमार्गस्थित ६ वटा पुलहरूमा मात्र लगाइएको सडक पुल सम्भार करमा अञ्चल दर्ता छूटको व्यवस्थालाई आगामी आर्थिक वर्षदेखि खारेज गरी राजमार्गस्थित निम्नलिखित थप पुलहरूमा पनि सडक पुल सम्भार कर लाग्ने गरिएको छ। सवारी साधनहरूमध्ये मोटरसाइकल, स्कूटर र ट्रेक्टरमा यो कर छूट दिइएको छ । सडक पुल सम्भारकरबाट उठेको रकमको १० प्रतिशत पुलहरूको सम्भारमा खर्च गर्न उपलब्ध हुने व्यवस्था मिलाएको छ। सडक पुल सम्भार करको दरबन्दी र थप पुलहरू निम्नबमोजिम छन्:—

कर लाग्ने थप पुलहरू र संकलन गर्ने स्थान	
(१) त्रिभुवन राजपथ	नौबिसे पुल
(२) सिद्धार्थ राजमार्ग	राप्ती पुल
(३) महेन्द्र राजमार्ग	कोशी ब्यारेज पुल

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

(४) धरान-जोगवनी राजमार्ग	दुहवी पुल
(५) अरनिको राजमार्ग	दोलालघाट पुल
(६) त्रिशूली राजमार्ग	तादी पुल

कर दस्तूर (प्रत्येक पटक यात्राको लागि)

(१) टेम्पो र थ्री ह्वीलर	रू. १।–
(२) कार, जीप, पिकअप भ्यान	रू. ५।–
(३) मिनीबस	रू. १०।–
(४) बस र ट्रक	रू. १५।–

राजमार्गमा एकभन्दा बढी स्थानमा लाग्ने सडक पुल सम्भार कर सबै स्थानको लागि शुरू स्थानमा तिर्न सकिने व्यवस्थासमेत गरिएको छ।

५.३५ यसबाट रू. ३ करोड थप राजस्व प्राप्त हुने अनुमान छ।

५.३६ परिवर्त्य विदेशी मुद्रा आर्जनमा वृद्धि गर्न एक प्रमुख स्रोतको रूपमा रहेको पर्यटन उद्योगलाई प्रवर्द्धन गर्नुपर्ने कुरामा सबैको सहमति रहेको छ। यस सन्दर्भमा पर्यटकहरूको नेपाल आगमनलाई सुविधाजनक तुल्याई बढी आकर्षण गराउनेतर्फ ध्यान दिन् आवश्यक छ। हालसम्म पर्यटकहरू उद्गम हुने खासगरी यूरोपेली देशहरूसँग हाम्रो प्रत्यक्ष हवाई सेवा नभएको र शाही नेपाल वायुसेवा निगमको बाह्य उडान सेवा एशियाका केही देशहरूमा मात्र विस्तार गर्न सक्षम भएकोले हाल पर्यटकहरूको नेपाल आगमन बढी खर्चिलो भएको छ। यस परिप्रेक्ष्यमा विदेशी वायुसेवाहरूलाई शाही नेपाल वायुसेवा निगमको बाह्य सेवा नभएका देशहरूबाट त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल, काठमाडौं भई अन्य देशहरूबीच उडान सेवा संचालन गर्न दिने सम्बन्धमा श्री ५ को सरकारले आवश्यक निर्णय लिनेछ। यस व्यवस्थाबाट एशियाली देशहरूको भ्रमणमा आउने पर्यटकहरू बढी संख्यामा नेपाल आउने हुनाले पर्यटन उद्योगको हालको स्थितिमा सुधार हुनुको साथै विदेशी मुद्रा आर्जनमा समेत ठोस उपलब्धि हुनेछ।

५.३७ पर्यटन प्रवर्द्धन कार्यको लागि र उद्योग संचालनको लागि त्यस्ता उद्योगले आर्जन गरेको रकमको २० प्रतिशतसम्म खर्च गर्न विदेशी मुद्रा उपलब्ध गराइने व्यवस्था मिलाइएको छ।

५.३८ यस व्यवस्थाबाट आगामी आर्थिक वर्षमा विदेशी मुद्रा आर्जनमा पर्याप्त वृद्धि हुनुको साथै प्रत्यक्ष रूपमा होटल कर, हवाई उडान कर संकलनमा वृद्धि भई रू. ३ करोड थप राजस्व प्राप्त हुने अनुमान छ।

५.३९ आगामी वर्षमा पनि मालपोत र भूमिकरको साविकको सबै व्यवस्थालाई यथावत् रूपमा कायम राखेको छु। भूमिकर नगर पञ्चायतको शहरी क्षेत्रमा मात्र लाग्ने व्यवस्था छ। समयमा मालपोत नबुझाएमा ३५ प्रतिशत थप शुल्क लाग्ने व्यवस्थामा

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

परिवर्तन गर्ने सम्बन्धमा विधेयक पेश गरिने भएको व्यहोरा जानकारी गराउन चाहन्छु । जिल्ला पञ्चायतहरूलाई प्रदान गरिने मालपोतको रकम त्यसै आर्थिक वर्षमा संकलन भएअनुसार उपलब्ध गराउँदै जाने व्यवस्था मिलाइएको छ। चालू वर्ष उठेको मालपोतबाट जिल्ला पञ्चायतहरूलाई प्रदान गरिने बाँकी रकम आगामी वर्षमा उपलब्ध गराउने व्यवस्था बजेटमा गरिएको कुरा पनि अवगत गराउँदछु ।

५.४० रजिष्ट्रेशन दस्तूरको सम्बन्धमा राजीनामा र बकसपत्रको लिखत पास गर्दा लाग्ने दस्तूरमा एकरूपता कायम गरेको छु । रू. ५,०००।– सम्मको थैली पास गर्दा सबै ठाउँको खरीद बिक्री, बकसपत्र र अंशबण्डाको लिखतमा न्यूनतम समदर लाग्ने व्यवस्था गरिएको छ । शहरी क्षेत्रको लिखतमा थैली अङ्क बढ्दै गएको आधारमा दस्तूरको दर पनि बढ्दै २१ प्रतिशतसम्म लाग्ने हालको व्यवस्थामा व्यावहारिकताको आधारमा समेत विचार गरी सो दरलाई घटाई त्यस्तो लिखतमा आजैदेखि खरीद गर्नेलाई ५ प्रतिशत र बिक्री गर्नेलाई ७ प्रतिशत मात्र रजिष्ट्रेशन दस्तूर लाग्ने व्यवस्था गरेको छु। शहरी क्षेत्रबाहेक अन्य क्षेत्रको घरजग्गाको राजीनामा र हालको बकसपत्रको लिखतमा रजिष्ट्रेशन दस्तूर दर ७ प्रतिशत लाग्ने गरिएको छ ।

५.४१ अधिराज्यभर अंशबण्डाको लिखतमा लाग्ने दस्तूर दर हाल बढीमा ७ प्रतिशतसम्म भएकोमा अबदेखि ५ प्रतिशत मात्र लाग्ने गरी कायम गरिएको छ ।

५.४२ लिखतमा उल्लेख गरिने थैलीको सम्बन्धमा मालपोत ऐन, २०३४ लागू भएका जिल्लाहरूमा थैली अङ्क श्री ५ को सरकारले सम्बन्धित क्षेत्रको जग्गा जमीनको चलन चल्तीको मूल्यको आधारमा न्यूनतम मूल्य तोकी थैली कायम गरिने व्यवस्था मिलाएको छु ।

५.४३ संस्थागत लेनदेनलाई बढावा दिन बैंकहरूले दिने ऋणको लिखत पास गर्दा हाल लाग्ने ३ प्रतिशत दस्तूर दर अबदेखि नलाग्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

५.४४ घरजग्गाको राजीनामाको लिखत अन्य जिल्लामा पास गर्ने प्रवृत्तिलाई अझ बढी निरुत्साहित गर्ने दृष्टिले हाल थप दस्तूर ५ प्रतिशत लागि आएकोमा त्यसमा वृद्धि गरी ७ प्रतिशत थप दस्तूर लगाउने प्रस्ताव गरेको छु ।

५.४५ रजिष्ट्रेशन दस्तूर बारेको प्रस्तावित दरहरू अनुसूची ९ मा दिइएको छ। यो व्यवस्था आजैदेखि लागू गरिनेछ । प्रस्तावित व्यवस्थाबाट रू. ४ करोड ५० लाख थप राजस्व प्राप्त हुने अनुमान छ ।

५.४६ माथि प्रस्तुत गरिएको विभिन्न करको दर एवं व्यवस्थामा सुधार ल्याइएबाट जम्मा रू. ४० करोड ४० लाख थप राजस्व प्राप्त हुने अनुमान छ ।

५.४७ माथि उल्लेख भएका परिवर्तनहरूबाहेक अरू सबै करका दरहरू साविक बमोजिम कायम राखेको छु ।

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

अध्यक्ष महोदय,

५.४८ देशको कुल राजस्वमा गैरकर राजस्वको अंश करीब १७ प्रतिशत छ। विगत चार वर्षको अवधिमा गैरकर राजस्व औसतमा वार्षिक ९ प्रतिशतले मात्र वृद्धि भएको छ। यी स्रोतहरूको दर र संकलन पद्धतिमा सुधार गरी बढी राजस्व संकलन गर्न सकिने गुञ्जायस देखेको छु। आगामी वर्ष सरकारी क्षेत्रबाट बिक्री हुने सेवा एवं वस्तुहरूको गुणस्तर तथा संकलन पद्धतिमा सुधार गर्नुको साथै श्री ५ को सरकारबाट संचालन भइरहने अवधिमा कुलेखानी आयोजनाबाट उत्पादित विद्युत् शक्तिको बिक्रीबाटसमेत गरी करीब रू. ६ करोड थप राजस्व संकलन हुन जाने अनुमान छ।

५.४९ सरकारी औद्योगिक र व्यापारिक संस्थानहरूको कुशल संचालन र तिनीहरूको मूल्य नीतिमा सुधार गरी राजस्वमा ठोस योगदान दिन सक्षम तुल्याउन चालू वर्षमा लिइएका कदमहरूबारे मैले माथि उल्लेख गरिसकेको छु। आज सबै जसो विकासोन्मुख देशहरूले सरकारी संस्थानहरूको भूमिकालाई सेवा प्रदान गर्ने माध्यमको रूपमा मात्र नहेरी राजस्व परिचालन गर्ने माध्यम पनि बनाउन थालेका छन्। यस परिप्रेक्ष्यमा हाम्रो सरकारी संस्थानहरूमा भएको लगानीको अनुपातमा प्राप्त लाभाँश ज्यादै नगण्य छ। यसो हुनुमा नाफा गरिरहेका सरकारी संस्थानहरूले पनि लाभाँश नबुझाई सो रकमबाट पूंजीगत विस्तार गर्ने गरेकोले पनि हो। यसकारण आगामी वर्षदेखि पूंजीगत लगानी गर्दा त्यसबाट हुने लाभ र लागतको मूल्याङ्कन गरी श्री ५ को सरकारबाट स्वीकृति प्राप्त गरेपछि मात्र लगानी गर्न पाउने व्यवस्था गरिने भएको छ। साथै नाफाको निश्चित प्रतिशत श्री ५ को सरकारमा अनिवार्य रूपले जम्मा गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिनेछ। सार्वजनिक सेवा प्रदान गर्ने संस्थानहरूले आफ्नो सेवामा नियमितता ल्याउनुको साथै सबै संस्थानहरूले आफ्नो सम्पत्तिको स्याहार संभार नियमित रूपले गर्ने व्यवस्था गर्न सजक गराइएको छ।

५.५० सरकारी संस्थान तथा अन्य औद्योगिक प्रतिष्ठानहरूमा श्री ५ को सरकारले ऋणको रूपमा निकै ठूलो मात्रामा लगानी गरिसकेको छ। तर संस्थानहरूले समयमा नै साँवा र व्याज तिर्नेतर्फ ध्यान पुऱ्याउने नगरेको मेरो जानकारीमा आएको छ। आर्थिक अनुशासन कायम गर्न संस्थानहरूले आफ्नो नगद प्रवाह व्यवस्थामा श्री ५ को सरकारलाई तिर्नु पर्ने साँवा व्याज र बक्यौतासमेत समावेश गर्नुपर्ने निर्देशन दिएको छु। यसबाट करीब रू. १५ करोड थप राजस्व प्राप्त हुनेछ। यीबाहेक लिलाम गर्नुपर्ने सरकारी सम्पत्तिहरूको लिलाम बिक्री समयमै हुन सकेमा पनि त्यसबाट सरकारी आम्दानीमा वृद्धि हुन सक्ने देखेको छु। यसप्रकार गैरकर राजस्वका विभिन्न स्रोतहरूमा सामयिक सुधार गरी बढी राजस्व संकलन गर्ने अठोट गरेको छु। यी कदमहरूको फलस्वरूप आगामी वर्ष गैर-कर राजस्वबाट उल्लेखनीय वृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ।

५.५१ यसप्रकार मैले माथि उल्लेख गरेको कर प्रस्तावहरूबाट रू. ४० करोड ४० लाख थप राजस्व हुने हुँदा जम्मा न्यून रू. १ अरब २१ करोड ५९ लाख ६१ हजार

२६२

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

हुन आउँछ । यसलाई आन्तरिक ऋण उठाई पूर्ति गर्ने प्रस्ताव गर्दछु । यसरी न्यून पूर्ति गर्दा यसबाट मुद्रास्फिति हुन नजावस् भन्ने दृष्टिले प्रस्तावित आन्तरिक ऋणमध्ये रू. ३५ करोड गैर-बैङ्किङ्ग क्षेत्रले मात्र लगानी गर्न पाउने गरी ऋणपत्र निष्काशन गरिनेछ। यी ऋणपत्रहरूलाई बढी आकर्षित गराउन १२ प्रतिशत व्याज दिने र यसबाट हुने आयमा आयकर नलाग्ने व्यवस्था गरेको छु। यसरी यी ऋणपत्रहरूमा जनतासँग रहेको रकम लगानी हुने हुँदा त्यस हदसम्म मुद्रा प्रदाय संकुचन हुने भई मुद्रास्फिति घटाउन सहायक हुनेछ ।

५.५२ यसरी बजेटको संरचनामा मैले बजेटको घाटालाई यथाशक्य कम गर्ने प्रयास गरेको छु। मैले माथि उल्लेख गरेको कदमहरू कडाइका साथ अवलम्बन गरिने र बजेटको कार्यान्वयनको सिलसिलामा खर्चमा नियन्त्रण गरिने भएकोले घाटाको रकम अझ कम हुने आशा राखेको छु ।

६

अध्यक्ष महोदय,

६.१ मैले प्रस्तुत गरेको आगामी आर्थिक वर्षको बजेट दलविहीन पञ्चायती व्यवस्थाले परिकल्पना गरेको आर्थिक विकासको उद्देश्य हासिल गर्न परिलक्षित छ। यस बजेटले न्यूनतम आधारभूत आवश्यकता पूरा गरी सर्वसाधारण जनताको जीवनस्तर माथि उठाउने श्री ५ को सरकारको प्रतिवद्धतालाई साकाररूप दिनेछ । मैले शुरूमा उल्लेख गरेका आर्थिक क्षेत्रमा देखा परेका निम्नलिखित प्रवृत्ति तथा आवश्यकतालाई नै मध्य नजरमा राखी आगामी आर्थिक वर्षको आय-व्यय एवं साधनको विनियोजन तर्जुमा गर्ने प्रयास गरेको हुँः–

(१) देशको महत्वपूर्ण क्षेत्र कृषिको उत्पादनमा आएको ह्रास,

(२) बढ्दो विकास खर्च पूरा गर्न आन्तरिक स्रोतलाई ठूलो मात्रामा बढाउनु पर्ने आवश्यकता,

(३) निर्यातमा ह्रास भई वैदेशिक व्यापार घाटा निरन्तर बढ्दै गएको स्थिति,

(४) प्रतिकूल शोधनान्तर स्थितिको कारणले गर्दा विदेशी मुद्रा कोषमा परेको चाप,

(५) मुद्रास्फितिको बढ्दो दर,

(६) मुद्राप्रदाय विस्तार हुन नदिन बजेटको न्यून वान्छित सीमाभित्र राख्नु पर्ने अवस्था ।

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

६.२ देशको वर्तमानस्थितिमा सरकारी वित्तीय व्यवस्था सञ्चालन ज्यादै जटिल हुँदै गएको छ । एकातिर हाम्रो आर्थिक विकासको दरलाई तीव्र पार्न लगानी बढाउन तथा जनताको बढ्दो आकाँक्षा अनुरूप न्यूनतम आवश्यकता पूर्ति गर्न खर्च बढाउँदै जानु परेको छ भने मुद्रास्फिति नियन्त्रण गर्न तथा शोधनान्तरस्थितिमा सुधार गर्न बजेटको घाटालाई कम गर्नु परेको छ । त्यस्तै बढ्दो खर्चको आवश्यकतालाई साधन जुटाउन राजस्व संकलन बढाउन जरूरी छ भने उद्योग प्रवर्द्धनको लागि विभिन्न किसिमका कर सहूलियत दिनु पर्दा आयातमा नियन्त्रण गर्नु पर्ने स्थितिले गर्दा करको क्षेत्र नै साँघुरो भएको छ । यसबाहेक कृषि, उद्योग र निर्यातको विकास तथा प्रवर्द्धनको लागि विभिन्न किसिमका वित्तीय सुविधा तथा सहयोग पुऱ्याउनु परेको छ । यसमा विभिन्न किसिमका कठिनाइहरूलाई ध्यानमा राखी यथाशक्य सामन्जस्य कायम गर्ने प्रयास गरेको छु ।

६.३ बजेट तर्जुमा गर्दा यस सदनमा माननीय सदस्यहरूले व्यक्त गर्नुभएको भावना तथा सल्लाहहरूलाई मैले मार्गदर्शनको रूपमा लिएको छु । मूलतः देशको आर्थिक सन्तुलनलाई कायम राख्न सरकारी खर्चलाई यथाशक्य कम गर्ने प्रयास गरेको छु । हाम्रो आवश्यकता वा हाम्रा आकाँक्षालाई मात्र हेर्ने हो भने निश्चय नै हाम्रो बजेटको आकार धेरै बढाउनु पर्ने हुन्छ । तर हामीले नचाहेर पनि हाम्रो खर्चलाई घटाउनु पर्ने आजको बाध्यता छ । सीमित साधनद्वारा असीमित आवश्यकता एवं आकाँक्षाहरू एकै चोटी परिपूर्ति गर्न खोजेमा यसले बढी समस्याहरू मात्र जन्माउने हुन्छ । यही नै हाम्रो लागि ठूलो चुनौतीको रूपमा रहिआएको छ । तसर्थ मैले माथि उल्लेख गरे झैं वर्तमानस्थितिमा हाम्रो सम्पूर्ण क्रियाकलाप आर्थिक स्थायित्वतर्फ नै केन्द्रित हुनु परेको छ । मलाई विश्वास छ, माननीय सदस्यहरूको क्रियाशील समर्थन र सहयोगबाट हामी देशमा आर्थिक तथा वित्तीय स्थायित्व कायम गर्न सफल हुनेछौं एवं हाम्रो आर्थिक विकासको लागि लगानीको दर वृद्धि गर्दै जान समर्थ हुनेछौं ।

६.४ जुनसुकै बजेटको सफलता पनि यसको कार्यान्वयनको प्रभावकारितामा नै निर्भर रहन्छ । प्रस्तुत बजेटले प्रतिपादित गरेका नीतिहरूको मर्मलाई बुझी हरेक क्षेत्रबाट यसको कार्यान्वयनमा अनुशासन, लगनशीलता र विवेकपूर्ण क्रियाकलापहरू भएमा सफलता अवश्यंभावी छ भन्ने कुरामा म विश्वास गर्दछु । प्रस्तुत बजेटले लिएको आर्थिक उद्देश्य तथा नीति अनुसार अर्थ व्यवस्थाको हरक्षेत्रमा समन्वयात्मक रूपले श्री ५ को सरकारका सबै निकायहरूले कदम चाल्नुका साथै निजी क्षेत्रमा उद्यमी एवं मजदूर सबै पक्षबाट सहयोग प्राप्त हुनेछ भन्ने मैले आशा एवं भरोसा लिएको छु ।

६.५ हाम्रो जस्तो सीमित स्रोत र साधन एवं भौगोलिक कठिनाइहरू भएको देशमा आर्थिक विकास एक जटिल प्रक्रिया हो । यस चुनौतीको सामना कुनै एक व्यक्ति, निकाय वा समुदायबाट मात्र हुन सक्दैन । यसमा सम्पूर्ण जनताको सहभागिताको खाँचो पर्छ । खासगरी जनप्रतिनिधिहरूले जनमानसमा विकास प्रक्रियाको जटिलता बोध गराई

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

उनीहरूमा धैर्यता जगाउने, व्यवस्थाको आर्थिक विकास गर्ने क्षमतामा उनीहरूलाई विश्वस्त गराई नयाँ जोश र जाँगर जगाउने र जनतालाई प्रत्यक्ष विकास प्रक्रियामा सहभागी बनाई विकासको प्रतिफल न्यायपूर्ण ढंगले वितरण गराउने जस्ता गहन कार्य-हरूमा महत्वपूर्ण भूमिका निभाउनु पर्ने हुन्छ । व्यवस्थाको निर्दलीयताको सिद्धान्तमा अन्तर्निहीत भावना पनि यही हो ।

६.६ आर्थिक उपलब्धि नै कुनै पनि व्यवस्थाको सफलता जाँच्ने कसी हो । आर्थिक विकासबाट मात्र राजनैतिक उपलब्धिहरूको जगेर्ना हुन्छ । त्यसैले राष्ट्रको सम्पूर्ण शक्ति एक जूट भई आर्थिक विकास प्रक्रियामा संलग्न हुनु नै आजको समयको माग हो । यही वास्तविकतालाई हृदयंगम गरेर नै राष्ट्रको सम्पूर्ण स्रोत, शक्ति र साधन परिचालन गर्दै आर्थिक विकासलाई अभियानको रूपमा अगाडि बढाउँदै लैजाने उद्देश्य राखेको छु ।

६.७ अध्यक्ष महोदय, वर्तमान राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक स्थितिबाट हामी विचलित हुनु पर्ने अवस्था नभए तापनि सचेत भने जरूर हुनु परेको छ । हामीले हाम्रो भविष्यप्रति आशा राख्ने पर्याप्त ठाउँहरू भएको कुरामा मलाई पूरा भरोसा छ । श्री ५ महाराजाधिराज सरकारको वरद् नेतृत्वमा हामीले राजनैतिक स्थायित्व प्राप्त गर्नुका साथै विभिन्न तहका राजनैतिक इकाईहरू सुदृढीकरण गर्नमा ठूलो सफलता प्राप्त गरिसकेका छौं । हामी नेपालीहरू आइपर्दा कुनै पनि चुनौतीको सामना गर्न पछि परेका छैनौं र आवश्यकता परेको बखत हामीले जस्तो सुकै मेहनत र त्याग पनि गर्दै आएका छौं । हामी नेपाली सबैले देशको वर्तमान आर्थिक स्थितिलाई हृदयंगम गरी आ-आफ्ना क्षेत्रबाट श्रम तथा केही त्याग गरेमा मात्र राष्ट्रनायक श्री ५ महाराजाधिराज सरकारको विकास प्रतिको सदिच्छा साकार पार्न सफल हुनेछौं ।

मुद्रण विभाग
आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

आय व्ययको विवरण

रू. हजारमा

२०३८।३९ को यथार्थ	विवरण	२०३९।४० को संशोधित अनुमान	२०४०।४१ को अनुमान
५,३६,१३,१४	कुल खर्च	६,९४,९१,००	९,५२,२६,१३
१,६३,४३,८३	साधारणतर्फ	२,१४,०६,००	२,४२,९२,९०
३,७२,६९,३१	विकासतर्फ	४,८०,८५,००	७,०९,३३,२३
	खर्च व्यहोर्ने स्रोतहरू		
२,६७,९५,४०	राजस्वबाट	३,०५,५५,५५	४,३०,६०,००
	आयको वर्तमान		
	स्रोतबाट		३,९०,२०,००
	कर परिवर्तनबाट		४०,४०,००
९९,३३,०४	विदेशी सहायता		
	(अनुदान)	१,३९,४६,९६	१,६६,५९,७४
७९,९६,२५	द्वि पक्षीय	१,१७,७०,५७	१,३४,३१,४७
१९,३६,७९	बहु पक्षीय	२१,७६,३९	३२,२८,२७
−१,६८,८४,७०	बचत (+) वा न्यून (−)	−२,४९,८८,४९	−३,५५,०६,३९
	न्यून पूर्ति गर्ने स्रोतहरू		
७२,९८,८२	विदेशी सहायता		
	(ऋण)	१,१४,११,१५	२,३३,४६,४८
१०,९८,३१	द्वि पक्षीय	९,८६,७१	३०,६५,४७
४५,६८,२१	बहु पक्षीय	९९,२४,४४	१,९७,८१,०१
१६,३२,३०	सोधभर्ना प्राप्त	५,००,००	५,००,००
५०,००,००	आन्तरिक ऋण	१,००,००,००	१,२१,५९,९१
५०,००,००	(क) ऋणपत्रहरू	१,००,००,००	८६,५९,९१
×	(ख) ऋणपत्रहरू		
	(गैर बैंकक्षेत्रको		
	लागि मात्र)	×	३५,००,००
४५,८५,८८	नगद मौज्दात		
	(बचत−)	३५,७७,३४	×

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

राजस्व अनुमान

२०४०।४१

रू. हजारमा

सङ्केत संख्या	शीर्षक	उप-शीर्षक	वर्तमान स्रोतबाट	कर परिवर्तनबाट	जम्मा
		कुल जम्मा	३,९०,२०,००	४०,४०,००	४,३०,६०,००
१.१.१.०	भन्सार महसूल		९३,५०,००	११,५०,००	१,०५,००,००
१.१.१.१		पैठारीबाट	८५,००,००	७,५०,००	९२,५०,००
१.१.१.२		निकासीबाट	४,००,००	२,००,००	६,००,००
१.१.१.३		भारतीय अन्तःशुल्क फिर्ता	४,००,००	२,००,००	६,००,००
१.१.१.४		भन्सारको अन्य आय	५०,००	×	५०,००
१.१.२.०	वस्तु तथा सेवाको उत्पादन तथा उपभोगमा लाग्ने कर		१,४५,५०,००	१९,१०,००	१,६४,६०,००
१.१.२.१		औद्योगिक उत्पादनमा अन्तःशुल्क	३९,२५,००	५,००,००	४४,२५,००
१.१.२.२		मद्भट्टी ठेक्का रकम	१,००,००	×	१,००,००
१.१.२.३		बिक्री कर	९०,००,००	८,००,००	९८,००,००
१.१.२.४		मनोरञ्जन कर	२,२५,००	१०,००	२,३५,००
१.१.२.६		होटेल कर	३,००,००	२,००,००	५,००,००
१.१.२.७		हवाई उडान कर	२,५०,००	१,००,००	३,५०,००
१.१.२.८		ठेक्का कर	७,००,००	×	७,००,००
१.१.२.९		सडक पुल सम्भार कर	५०,००	३,००,००	३,५०,००
१.१.३.०	मालपोत तथा रजिष्ट्रेशन		२१,००,००	४,५०,००	२५,५०,००
१.१.३.१		माल तथा मालपोत कार्यालयबाट उठाइने	८,५०,००	×	८,५०,००
१.१.३.३		घर जग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तूर	१२,५०,००	४,५०,००	१७,००,००

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

२९७

रू. हजारमा

सङ्केत संख्या	शीर्षक	उप-शीर्षक	वर्तमान स्रोतबाट	कर परिवर्तनबाट	जम्मा
१.१.४.०	आय, नाफा र सम्पत्ति कर		३३,१०,००	५,३०,००	३८,४०,००
१.१.४.१		आयकर-सरकारी क्षेत्र	६,००,००	१,००,००	७,००,००
१.१.४.२		आयकर-अर्ध सरकारी क्षेत्र	१,००,००	२०,००	१,२०,००
१.१.४.३		आयकर-सार्वजनिक क्षेत्र	७५,००	१०,००	८५,००
१.१.४.४		आयकर-निजी क्षेत्र	१९,७५,००	२,००,००	२१,७५,००
१.१.४.५		आयकर-पारिश्रमिक	८५,००	×	८५,००
१.१.४.७		शहरी क्षेत्र घरजग्गा कर	२,००,००	२,००,००	४,००,००
१.१.४.८		सवारी साधन कर	१,२५,००	×	१,२५,००
१.१.४.९		(क) ब्याज कर	१,५०,००	×	१,५०,००
१.१.५.०	दस्तूर, दण्ड जरीवाना र जफत		१०,५५,००	×	१०,५५,००
१.१.५.१		फर्म रजिष्ट्रेशन दस्तूर	६५,००	×	६५,००
१.१.५.३		बन्दूक, पिस्तोल रजिष्ट्रेशन दस्तूर	१५,००	×	१५,००
१.१.५.४		सवारी इजाजत दस्तूर	८५,००	×	८५,००
१.१.५.५		न्यायिक शुल्क, दण्ड जरीवाना तथा जफत	१,३५,००	×	१,३५,००
१.१.५.६		प्रशासनिक दस्तूर, दण्ड जरीवाना तथा जफत	७,५५,००	×	७,५५,००
१.१.६.०	सरकारी सेवा तथा वस्तुहरूको बिक्रीबाट प्राप्त आय		३०,५५,००	×	३०,५५,००
१.१.६.१		पिउने पानी महसूल	१५,००	×	१५,००

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

रु. हजारमा

सङ्केत संख्या	शीर्षक	उप-शीर्षक	वर्तमान स्रोतबाट	कर परिवर्तनबाट	जम्मा
१.१.६.२		पानीपोत	६०,००	×	६०,००
१.१.६.३		विद्युत् महसूल	५,००,००	×	५,००,००
१.१.६.४		हुलाक सेवा	५,००,००	×	५,००,००
१.१.६.५		खाद्य कृषिक्षेत्रको आय	१,५०,००	×	१,५०,००
१.१.६.६		शिक्षाक्षेत्रको आय	७०,००	×	७०,००
१.१.६.७		वनक्षेत्रको आय	६,२०,००	×	६,२०,००
१.१.६.८		यातायातक्षेत्रको आय	४,५०,००	×	४,५०,००
१.१.६.९		अन्य सरकारी क्षेत्रको आय	३,९०,००	×	३,९०,००
१.१.७.०	लाभाँश		१७,८०,००	×	१७,८०,००
१.१.७.१		वित्तीय संस्था	१४,५०,००	×	१४,५०,००
१.१.७.२		व्यापारिक संस्था	१५,००	×	१५,००
१.१.७.३		औद्योगिक संस्था	२,०५,००	×	२,०५,००
१.१.७.४		सेवामूलक संस्था	१,१०,००	×	१,१०,००
१.१.८.०	रोयल्टी तथा सरकारी सम्पत्ति बिक्री		६,३०,००	×	६,३०,००
१.१.८.१		खानी रोयल्टी	३०,००	×	३०,००
१.१.८.३		अन्य रोयल्टी	५०,००	×	५०,००
१.१.८.४		अन्य बिक्री	५,५०,००	×	५,५०,००
१.१.८.०	(क) टकमरी तथा टक्सारको अन्य आय		२५,००	×	२५,००
१.१.८.५		टकमरी	–	×	–
१.१.८.६		टक्सारको अन्य आय	२५,००	×	२५,००
१.१.९.०	साँवा र व्याज		२६,६५,००	×	२६,६५,००

महत्व विभाग, सिंहदरबार

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

रू. हजारमा

संङ्केत संख्या	शीर्षक	उप-शीर्षक	वर्तमान स्रोतबाट	कर परिवर्तनबाट	जम्मा
१.१.६.१		साँवा-कम्पनी र संस्थानहरूबाट	२०,७५,००	×	२०,७५,००
१.१.६.२		व्याज कम्पनी र संस्थानहरूबाट	५,७०,००	×	५,७०,००
१.१.६.३		अन्य साँवा र व्याज	२०,००	×	२०,००
१.१.६.०	(क) विविध आय		५,००,००	×	५,००,००
१.१.६.४		विविध आय	५,००,००	×	५,००,००

मुद्रण विभाग, सिंहदरबार

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

आर्थिक वर्ष २०३८।३९ को यथार्थ र २०३९।४० को संशोधित अनुमान
(राजस्व)

रू. हजारमा

सङ्केत संख्या	शीर्षक	उप-शीर्षक	२०३८।३९ को यथार्थ	२०३९।४० को संशोधित अनुमान
		कुल जम्मा	२,६७,९५,४०	३,०५,५५,५५
१.१.१.०	भन्सार महसूल		८२,५१,४४	८१,८६,७१
१.१.१.१		पैठारीबाट	७३,९५,३६	७६,४४,९९
१.१.१.२		निकासीबाट	४,२१,५३	१,८०,००
१.१.१.३		भारतीय अन्तःशुल्क फिर्ता	४,०४,३७	३,२१,७२
१.१.१.४		भन्सारको अन्य आय	३०,१८	४०,००
१.१.२.०	वस्तु तथा सेवाको उत्पादन तथा उपभोगमा लाग्ने कर		१,००,६१,८८	१,२४,८३,७०
१.१.२.१		औद्योगिक उत्पादनमा अन्तःशुल्क	२९,३८,९४	३५,००,४०
१.१.२.२		मद्भट्टी ठेक्का रकम	१,१७,८५	१,४३,३०
१.१.२.३		बिक्री कर	५९,७३,७७	७५,००,००
१.१.२.४		मनोरञ्जन कर	१,५१,६५	१,६५,००
१.१.२.६		होटेल कर	२,३१,३७	३,००,००
१.१.२.७		हवाई उडान कर	२,१८,६७	२,३०,००
१.१.२.८		ठेक्का कर	४,२९,६३	६,२०,००
१.१.२.९		सडक पुल सम्भार कर	—	२५,००
१.१.३.०	मालपोत तथा रजिष्ट्रेशन		१७,२४,६०	१७,८२,७४
१.१.३.१		माल तथा मालपोत कार्यालयबाट उठाइने	८,१७,४६	६,२५,००
१.१.३.२		पञ्चायत विकास तथा जग्गाकर (बक्यौता)	२२,८२	७,६३
१.१.३.३		घर जग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तूर	८,८३,१२	११,५०,००
१.१.३.४		स्थानीय विकास शुल्क (बक्यौता)	१,२०	११

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

रू. हजारमा

सङ्केत संख्या	शीर्षक	उप-शीर्षक	२०३८।३९ को यथार्थ	२०३९।४० को संशोधित अनुमान
१.१.४.०	आय, नाफा र सम्पत्ति कर		२०,७५,७३	२७,८५,००
१.१.४.१		आयकर-सरकारी क्षेत्र	३,७४,३४	५,००,००
१.१.४.२		आयकर-अर्ध सरकारी क्षेत्र	२,६३	७५,००
१.१.४.३		आयकर-सार्वजनिक क्षेत्र	२,११	१०,००
१.१.४.४		आयकर-निजी क्षेत्र	१४,३७,०१	१७,४०,००
१.१.४.५		आयकर-पारिश्रमिक	८१,२०	७५,००
१.१.४.६		घर बहाल कर	४,७२	५,००
१.१.४.७		शहरी क्षेत्र घर जग्गा कर	६२,७३	१,२०,००
१.१.४.८		सवारी साधन कर	२३,५७	१,१०,००
१.१.४.९ (क)		ब्याज कर	५७,१२	१,५०,००
१.१.५.०	दस्तूर, दण्ड जरीवाना र जफत		५,६८,५९	७,२०,५६
१.१.५.१		फर्म रजिष्ट्रेशन दस्तूर	३३,८१	४६,५९
१.१.५.२		एजेन्सी रजिष्ट्रेशन दस्तूर	७	४
१.१.५.३		बन्दूक, पिस्तोल रजिष्ट्रेशन दस्तूर	७,७६	८,००
१.१.५.४		सवारी इजाजत दस्तूर	३०,८८	५८,००
१.१.५.५		न्यायिक शुल्क, दण्ड जरीवाना तथा जफत	८५,५१	९२,२६
१.१.५.६		प्रशासनिक दस्तूर, दण्ड जरीवाना तथा जफत	४,१०,५६	५,१५,६७
१.१.६.०	सरकारी सेवा तथा वस्तुहरूको बिक्रीबाट प्राप्त आय		१८,९३,६६	१९,१९,०३
१.१.६.१		पिउने पानी महसूल	४,९०	८,००
१.१.६.२		पानीपोत	६,३१	१०,००
१.१.६.३		विद्युत् महसूल	४०,६६	८०,००

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

रू. हजारमा

सङ्केत संख्या	शीर्षक	उप-शीर्षक	२०३८।३९ को यथार्थ	२०३९।४० को संशोधित अनुमान
१.१.६.४		हुलाक सेवा	२,३९,२१	३,४८,००
१.१.६.५		खाद्य कृषिक्षेत्रको आय	७७,८९	१,५०,००
१.१.६.६		शिक्षाक्षेत्रको आय	३३,१५	३५,०३
१.१.६.७		वनक्षेत्रको आय	११,३६,२५	६,७३,००
१.१.६.८		यातायातक्षेत्रको आय	१,९२,०१	२,९०,००
१.१.६.९		अन्य सरकारी क्षेत्रको आय	१,६३,३१	३,२५,००
१.१.७.०	लाभाँश		१०,६४,३७	१३,३५,००
१.१.७.१		वित्तीय संस्था	१०,१०,७२	१२,६८,००
१.१.७.२		व्यापारिक संस्था	×	५,००
१.१.७.३		औद्योगिक संस्था	५२,८७	६०,००
१.१.७.४		सेवामूलक संस्था	७८	२,००
१.१.८.०	रोयल्टी तथा सरकारी सम्पत्ति बिक्री		१,६८,३०	१,२३,८८
१.१.८.१		खानी रोयल्टी	१८,१३	२०,५०
१.१.८.३		अन्य रोयल्टी	२४,७१	२६,४८
१.१.८.४		अन्य बिक्री	१,२५,४६	७६,९०
१.१.८.० (क)	टकमरी तथा टकसारको अन्य आय		५३,०३	६९,४५
१.१.८.७		टकमरी	३७,२१	५५,८३
१.१.८.८		टकसारको अन्य आय	१५,८२	१३,६२
१.१.९.०	साँवा र व्याज		२,९१,८२	६,४९,४८
१.१.९.१		साँवा-कम्पनी र संस्थानहरूबाट	१,१५,३९	५,४४,४८
१.१.९.२		व्याज-कम्पनी र संस्थानहरूबाट	१,६२,३२	३,९१,००
१.१.९.३		अन्य साँवा र व्याज	१४,११	१४,००
१.१.९.० (क)	विविध आय		६,४१,९५	२,००,००
१.१.९.४		विविध आय	६,४१,९५	२,००,००

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

व्यय अनुमान
(साधारण बजेट)

रू. हजारमा

मुख्य शीर्षक	अनुदान संख्या	शीर्षक	२०३८।३९ को यथार्थ	२०३९।४० को संशोधित अनुमान	२०४०।४१को अनुमान
१ संवैधानिक अङ्ग	१–१	श्री ५ महाराजाधिराज तथा राजपरिवार	१,२३,३७	१,५८,६३	१,७१,६६
	१–२	राजसभा	८,९४	१४,२६	१८,३४
	१–३	राष्ट्रिय पञ्चायत	५२,५९	९८,१९	८३,९५
	१–४	महालेखा परीक्षकको विभाग	४७,४६	६४,६६	८६,२५
	१–५	सर्वोच्च अदालत	२५,४२	५०,२९	३७,४३
	१–६	लोक सेवा आयोग	४६,७५	७८,६०	८८,१३
	१–७	निर्वाचन आयोग	२,८३,०१	४९,८७	३८,५८
	१–८	अख्तियार दुरूपयोग निवारण आयोग	८,७५	९,९०	१५,४३
	१–९	महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय	७,४३	२९,००	१५,५६
	१–१०	पञ्चायत नीति तथा जाँचबुझ समिति	–	४६,३९	५९,५६
२ साधारण प्रशासन	२–१	मन्त्रिपरिषद्	३७,६१	५०,००	५६,२५
	२–२	श्री ५ को सरकारको सचिवालय	३,१२,१२	३,९९,३३	४,३५,९४
	२–३	जिल्ला प्रशासन	२,८७,६६	३,५०,४३	४,०३,००
	२–४	प्रहरी	१६,२९,४७	२१,१०,९७	२४,०६,११
	२–५	कारागार	१,७६,७२	२,४८,००	२,३६,२०
	२–६	विविध	८२,८८	९९,४९	१,०७,६१
	२–७	प्रशासन सुधार	४,५०	–	१,५०
३	३–१	मालपोत	२,११,३१	२,६४,०५	२,८५,२२

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

रू. हजारमा

मुख्य शीर्षक	अनुदान संख्या	शीर्षक	२०३८।३९ को यथार्थ	२०३९।४०को संशोधित अनुमान	२०४०।४१को अनुमान
राजस्व प्रशासन	३–२	भन्सार	१,१४,२२	१,६३,४२	१,८४,१०
	३–३	अन्तःशुल्क	६२,७०	७८,०८	७८,५०
	३–४	कर	४९,२८	६५,९४	७५,७२
	३–५	राजस्व न्यायाधिकरण	१,९८	२,४०	२,५६
४ आर्थिक प्रशासन र योजना	४–१	योजना	७,८०	१०,०६	१४,२७
	४–२	तथ्याङ्क	७,४४	९,०६	११,४५
	४–३	महालेखा नियन्त्रक कार्यालय	८८,५४	२,२७,५०	२,४६,५१
	४–४	मेट्रिक नापतौल	१५,६७	२१,००	२०,४८
	–	टकसार	७३,०९	८४,१५	–
५ न्याय प्रशासन	५–१	अदालत	२,५५,५९	३,९०,००	४,४०,३४
	५–२	अ. दु. नि. पुनरावेदन अदालत	२,२६	२,६३	२,६७
६ वैदेशिक सेवा	६–१	वैदेशिक सेवा	४,४२,२०	५,८६,५८	४,७७,४६
	६–२	विविध	५८,९७	९२,०७	१,१५,११
७ रक्षा	७–१	रक्षा	२३,३२,७९	३४,४९,३१	३९,३६,९५
	७–२	विविध	४,९४,९४	५,६५,१७	६,९७,३७
८ सामाजिक सेवाहरू	८–१	शिक्षा	१०,६७,४२	१३,१०,००	१३,९९,२३
	८–२	स्वास्थ्य	८,०५,४०	१२,०४,००	१४,१६,२५
	८–३	पिउने पानी	३९,४६	६५,००	७८,१६
	८–४	पञ्चायत तथा स्थानीय विकास	३,१५,६६	५,८०,००	६,७९,१५
	८–५	अन्य सामाजिक सेवाहरू	२,६८,३७	३,१२,००	३,६७,७८
९	९–१	कृषि	३७,४६	४०,५९	५४,१५

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

रू.हजारमा

मुख्य शीर्षक	अनुदान संख्या	शीर्षक	२०३८।३९ को यथार्थ	२०३९।४०को संशोधित अनुमान	२०४०।४१ को अनुमान
आर्थिक	९–२	सिंचाइ	३५,९७	४७,२७	६४,३४
सेवाहरू	९–३	भूमिसुधार	१,५६,७४	१,८९,०७	२,०७,६७
	९–४	नापी	५३,३७	७१,३६	८१,८२
	९–५	वन	५४,०५	८७,००	९१,८९
	९–६	उद्योग तथा खानी	३४,४४	४१,९७	५१,०६
	९–७	सञ्चार	४,५२,३८	५,८०,००	७,५५,०१
	९–८	यातायात	४,००,६७	५,२५,००	६,१७,१४
	९–९	विद्युत्	५४,८१	७७,०५	८३,८८
	९–१०	अन्य आर्थिक सेवाहरू	२६,३२	३४,५४	३४,८९
१० ऋण तथा लगानी	१०–१	ऋण र लगानी	७८,७४	१,३४,००	२,९१,०८
११ साँवा र ब्याज	११–१	साँवा भुक्तानी	१०,३७,५५	१०,२०,७०	१९,१६,१३
भुक्तानी	११–२	ब्याज भुक्तानी	१५,२९,२२	२१,३२,०६	३२,४०,५६
१२ विविध	१२–१	विशिष्ट व्यक्ति तथा प्रतिनिधि मण्डलको भ्रमण खर्च	९९,८६	१,५०,००	२,५०,००
	१२–२	निवृत्तभरण, भत्ता तथा उपदान	२,१७,१७	४,५०,००	५,२३,५०
	१२–३	अतिथि सत्कार	१,०६	२,००	२,००
	१२–४	आकस्मिक सहायता, चन्दा र पुरस्कार	१८	–	१,००
	१२–५	मुआब्जा	७,८६	८,००	१०,००
	१२–६	अन्य	६,३९,००	९,९०,११	८,२६,००
	१२–७	भैपरी आउने	१५,७७,२१	१४,८४,८५	४,००,००
			१,६३,४३,८३	२,१४,०६,००	२,४२,६२,६०

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

२६६

व्यय अनुमान
(विकास बजेट)

रू. हजारमा

मुख्य शीर्षक	अनुदान संख्या	शीर्षक	२०३८।३९ को यथार्थ	२०३९।४० को संशोधित अनुमान	२०४०।४१ को अनुमान
२ साधारण प्रशासन	२–७	प्रशासन सुधार	२९,४५	८४,०९	१,६५,३२
४ आर्थिक प्रशासन र योजना	४–१	योजना	६१,४२	१,३१,५३	२,२०,४३
	४–२	तथ्याङ्क	८२,३८	१,०५,७४	८४,५९
८ सामाजिक सेवाहरू	८–१	शिक्षा	४१,२३,३४	५२,१७,२६	७४,५३,००
	८–२	स्वास्थ्य	१५,२८,२०	१८,०९,८७	३१,९९,७२
	८–३	पिउने पानी	१०,७४,७१	१७,०५,८४	२३,३६,०५
	८–४	पञ्चायत तथा स्थानीय विकास	२७,०३,१८	२९,४३,९७	४५,०६,५१
	८–५	अन्य सामाजिक सेवाहरू	११,६६,६९	१३,०७,१५	७,९०,६२
९ आर्थिक सेवाहरू	९–१	कृषि	४६,८०,०६	६६,७१,०९	८७,९०,१८
	९–२	सिंचाइ	३५,९६,३०	५१,७६,५४	८२,९०,८३
	९–३	भूमिसुधार	१,६३,३८	२,०९,८२	२,६७,६०
	९–४	नापी	३,७७,३४	४,०७,२१	५,५०,३६
	९–५	वन	१८,५४,२२	१९,२५,३९	२८,४५,५७
	९–६	उद्योग तथा खानी	२६,६४,७५	३३,०४,२५	७७,७१,२९
	९–७	सञ्चार	४,९१,५१	९,३१,९९	११,१६,०९
		(क) हुलाक	(४८,१६)	(४३,६१)	(७८,२९)
		(ख) दूर सञ्चार	(४,४३,३५)	(८,८८,३८)	(११,३७,८०)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

266

रु. हजारमा

मुख्य शीर्षक	अनुदान सख्या	शीर्षक	२०३८।३९ को यथार्थ	२०३९।४० को संशोधित अनुमान	२०४०।४१ को अनुमान
	९–८	यातायात	७४,४०,१९	७८,२०,१८	१,२२,९०,८१
		(क) सडकहरू	(५४,३३,६९)	(४७,३०,०४)	(९०,२३,७५)
		(ख) पुलहरू	(५,६५,७३)	(६,०३,९०)	(८,२३,२७)
		(ग) हवाई	(१४,४०,७७)	(२३,४७,५५)	(२४,२८,७९)
		(घ) अन्य यातायात	–	(१,३८,६९)	(१५,००)
	९–९	विद्युत्	३८,२१,७२	६५,७७,२७	८८,७६,५१
	९–१०	अन्य आर्थिक सेवाहरू	४,७१,८०,	१२,३०,७९	५,७७,७५
		(क) वाणिज्य	(३,३५,४०)	(१०,२३,६८)	(१,७७,१८)
		(ख) श्रम	(२०,८७)	(२८,७१)	(५०,४५)
		(ग) पर्यटन	(४८,४८)	(६२,०१)	(९६,८२)
		(घ) हावापानी तथा जलविज्ञान	(६७,०५)	(९[illegible],६७)	(१,३३,५९)
		(ङ) अन्य	–	(२२,७२)	(१,१९,७१)
१२	१२–६	अन्य	५,९२,१७	३,१४,६२	५,००,००
विविध	१२–७	भैपरि आउने	३,४६,५०	२,१०,४०	३,००,००
			३,७२,६९,३१	४,८०,८५,००	७,०९,३३,२३

आज्ञाले,
कर्णध्वज अधिकारी
श्री ५ को सरकारको सचिव

श्री ५ को सरकारको छापाखाना, सिंहदरबार, काठमाडौंमा मुद्रित ।

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

268